

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΠΕΛΟΠΟΝΝΗΣΟΥ

**Σχολή Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών
Τμήμα Πολιτικής Επιστήμης και Διεθνών Σχέσεων**

**Πρόγραμμα Μεταπτυχιακών Σπουδών
«Διακυβέρνηση και Δημόσιες Πολιτικές»**

**Ο ΙΘΑΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ:
ΟΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ
ΦΟΙΤΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ
ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ**

ΑΝΔΡΙΑΝΗ ΠΑΠΑΦΙΛΙΠΠΟΥ

Κόρινθος, Σεπτέμβριος 2017

UNIVERSITY OF PELOPONNESE

**Faculty of Social and Political Sciences
Department of Political Studies and International Relations**

**Master Program in
« Governance and Public Policies »**

**THE CITIZENSHIP CODE:
THE REQUIREMENTS OF BIRTH AND SCHOOL
ATTENDANCE FOR THE INTEGRATION OF
IMMIGRANTS IN GREECE**

ANDRIANI PAPAFILIPPOU

Corinth, Greece, September 2017

Θα ήθελα να αφιερώσω την προσπάθεια αυτή σε όλους εκείνους που στάθηκαν πλάι μου άοκνοι αρωγοί, με ενίσχυσαν ψυχολογικά και μου συμπαραστάθηκαν έμπρακτα στη δύσκολη αυτή χρονιά, προκειμένου να εκπληρώσω το ουτοπικό για μένα όνειρο ενός μεταπτυχιακού.

Ένα μεγάλο ευχαριστώ στη μητέρα μου Ευαγγελία, τη Μαρία, την Ελένη, την Αργυρώ, την Κική, το Μενέλαο, τον Άλκη μου, το Νίκο μου.....

Ο ΙΘΑΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ: ΟΙ ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΤΗΣ ΓΕΝΝΗΣΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΦΟΙΤΗΣΗΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Σημαντικοί Όροι:

Ιθαγένεια, Κώδικας Ελληνικής Ιθαγένειας, Μετανάστης, Μετανάστευση, Μεταναστευτική Πολιτική, Εθνική Πολιτική, Αλλοδαπός, Ένταξη, Ενσωμάτωση, Αφομοίωση, Jus Soli, Jus sanguinis, Γέννηση, Φοίτηση, Ευρωπαϊκή Ένωση, Ιθαγένεια της Ένωσης, Χορήγηση Ιθαγένειας, Νόμος, Αιτιολογική Έκθεση, Αντισυνταγματικότητα, Σύνταγμα, Συνθήκη, Υπηκοότητα, Κράτος, Πολίτης, Νομιμοποίηση, Κοινωνική Συνοχή, Δεσμός, Χώρα Υποδοχής, Πολιτισμός Εκπαίδευση, Σχολείο, Γλώσσα, Ετερότητα, Διαφορετικότητα, Πολυπολιτισμικότητα, Διαπολιτισμικότητα, Υπουργείο Εσωτερικών, Αποκεντρωμένη Διοίκηση.

Περίληψη

Η παρούσα ερευνητική εργασία συνιστά μια προσπάθεια προσέγγισης, ανάπτυξης και επεξεργασίας του επίκαιρου ζητήματος της απονομής ιθαγένειας σε αλλοδαπούς μετανάστες εστιάζοντας στον παράγοντα της γέννησης και κυρίως της φοίτησης σε ελληνικό σχολείο. Πρωταρχικός και κυρίαρχος στόχος της διαδικασίας εν γένει λογίζεται η ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία. Για το σκοπό αυτό αναλύονται όροι σχετικοί με την ιθαγένεια καθιστώντας εναργή το διαχωρισμό τής εν λόγω έννοιας από συναφείς όρους, γίνεται μια ουσιαστική αναδρομή στον ελληνικό, Ιθαγενειακό Κώδικα και Νόμο και διασαφηνίζονται οι προϋποθέσεις θεμελίωσης του δικαιώματος της απόκτησης ελληνικής ιθαγένειας. Επιπρόσθετα ερμηνεύονται οι δυο τελευταίοι Νόμοι, που τροποποιούν των Κώδικα Ιθαγένειας, και αποτελούν τομή στη μεταρρύθμιση του καθεστώτος της ιθαγένειας, και γίνεται διάκριση μεταξύ των μείζονος σημασίας όρων «ένταξη», «ενσωμάτωση», «αφομοίωση». Παράλληλα προτείνονται πολιτικές, οι οποίες θα διευκόλυναν τα μέγιστα την ενταξιακή διαδικασία

των αλλοδαπών μεταναστών στη σύγχρονη Ελλάδα, και εφόσον το φαινόμενο της μετανάστευσης έχει αναδειχθεί πλέον σε τομέα πολιτικής της Ευρωπαϊκής Ένωσης, στο παρόν πόνημα γίνεται λόγος και για τη θέσπιση της Ιθαγένειας της Ένωσης, η οποία παρέχει στους πολίτες επιπλέον δικαιώματα και προστασία. Ο επίλογος αποτελεί ένα είδος συμπεράσματος, το οποίο συνάγεται από όσα αναφέρθηκαν σε όλη την έκταση της εργασίας, και περιλαμβάνει προτάσεις πολιτικής για τη βελτίωση του θεσμικού πλαισίου και των διοικητικών διαδικασιών της ιθαγενειακής πολιτικής.

**THE CITIZENSHIP CODE:
THE REQUIREMENTS OF BIRTH AND SCHOOL
ATTENDANCE FOR THE INTEGRATION OF IMMIGRANTS IN
GREECE**

Significant terms:

Citizenship, Greek Citizenship code, Immigrant, Immigration, Immigration Policy, National Policy, Foreigner, Integration, Inclusion, Assimilation, Jus Solis, Jus Sanguinis, Birth, Attendance, European Union, Union Citizenship, Citizenship Administration, Law, Explanatory Statement, Unconstitutionality, Constitution, Treaty, Nationality, State, Citizen, Legalization, National Cohesion, Bond, Reception Country, Culture, Education, School, Language, Otherness, Diversity, Multiculturalism, Interculturalism, Ministry of Interior, Devolved Government.

ABSTRACT

This research paper is an attempt to approach, develop and elaborate on the topical issue of citizenship administration to foreign immigrants focusing on the factors of birth and mainly school attendance at Greek schools. The prime and dominant aim of this process is generally considered to be the integration of immigrants into Greek society. Consequently, terms relative to citizenship are analyzed so that its difference from similar terms is clear and an essential flashback to Greek citizenship code and law is attempted. Moreover, the conditions, under which the right of Greek citizenship acquisition is founded, are clarified. Furthermore, the latest two laws, which have modified the citizenship code and are a turning point in the reform of the citizenship system/ status, are explicated. Also, a distinction among the major terms of integration, inclusion and assimilation is made.

At the same time, certain policies are recommended that would fully facilitate the process of foreign immigrants' integration in modern Greece. On top of that, since the phenomenon of immigration has become a sector of the European Union policy, this paper refers to the enactment of the Union Citizenship, which provides the citizens with additional rights and protection. The closing of this thesis is a kind of conclusion that arises from what has been mentioned throughout the paper.

Περιεχόμενα

Περίληψη

Abstract

Κατάλογος Πινάκων

Κατάλογος Διαγραμμάτων

Εισαγωγή στην προβληματική	Σελ. 1
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: Εννοιολογική αποσαφήνιση σημαντικών όρων αναφορικά με την ιθαγένεια	Σελ. 5
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Ο Ιθαγενειακός Κώδικας και Νόμος στην Ελλάδα διαχρονικά	Σελ. 10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: Προϋποθέσεις θεμελίωσης δικαιώματος για την ελληνική ιθαγένεια	Σελ. 14
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Ο Νόμος 3838/2010	
4.1 Αιτιολογική Έκθεση του Νόμου 3838/2010	Σελ. 17
4.2 Παρουσίαση του Νόμου 3838/2010	Σελ. 18
4.3 Η αντισυνταγματικότητα του Νόμου 3838/2010	Σελ. 20
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: Ο Νόμος 4332/2015	
5.1 Αιτιολογική Έκθεση του Νόμου 4332/2015	Σελ. 23
5.2 Παρουσίαση του Νόμου 4332/2015	Σελ. 25
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6: Η ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία	
6.1 Ένταξη - ενσωμάτωση - αφομοίωση	Σελ. 29
6.2 Προτεινόμενη πολιτική ένταξης μέσω εκπαίδευσης	Σελ. 31
6.3 Η συμβολή της χώρας υποδοχής στην ένταξη των μεταναστών	Σελ. 32

6.4 Ο ρόλος της Αποκεντρωμένης Διοίκησης στη διαδικασία της ένταξης	Σελ. 34
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7: Ευρωπαϊκή Ιθαγένεια	Σελ. 35
ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ	Σελ. 39
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	Σελ. 42

Κατάλογος Πινάκων

5.1 Κτήσεις ελληνικής ιθαγένειας ανά κατηγορία Σελ. 27

Κατάλογος Διαγραμμάτων

5.1 Κτήσεις ελληνικής ιθαγένειας ανά κατηγορία Σελ. 28

“οὐκ Ἀθηναῖος οὐδ’ Ἕλλην ἀλλὰ κόσμιος”

(Δεν εἶμαι Ἀθηναῖος, οὔτε Ἕλληνας πολίτης, ἀλλὰ πολίτης του κόσμου)

Σωκράτης

(Πλουτάρχου, Περί Φυγῆς)

ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΣΤΗΝ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΚΗ

Το μεταναστευτικό είναι ένα διαχρονικό, πολυσχιδές και καθολικό φαινόμενο. Ο 20^{ος} αιώνας έχει χαρακτηριστεί ως «ο αιώνας της μετανάστευσης», διότι σημειώθηκαν οι σημαντικότερες πληθυσμιακές μετακινήσεις και αλλαγές στην σύνθεση του πληθυσμού παγκοσμίως¹.

Τα τελευταία χρόνια το ελληνικό κράτος έχει μετατραπεί σε χώρα αθρόας υποδοχής μεταναστών και σήμερα βρίσκεται στο επίκεντρο του προσφυγικού και μεταναστευτικού προβλήματος, καθώς λόγω της γεωγραφικής της θέσης γνωρίζει πρωτόγνωρη αύξηση ανθρώπινων ροών στο έδαφός της.

Ήδη κατά τη δεκαετία του 1990 η σύγχρονη Ελλάδα δέχεται για πρώτη φορά ένα μεγάλο κύμα οικονομικών μεταναστών και προσφύγων, προερχόμενων κυρίως από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης και των Βαλκανίων. Ο μεγαλύτερος αριθμός αυτής της περιόδου αφορούσε σε αλβανούς υπηκόους, βούλγαρους και ρουμάνους, καθώς και σε «παλιννοστούντες» από τις χώρες της πρώην Σοβιετικής Ένωσης. Βέβαια τότε η ελληνική οικονομία παρείχε ευκαιρίες απασχόλησης και αναμφίβολα η εργασία μεταναστών τη δεκαετία του 1990 και τα χρόνια, που ακολούθησαν, μέχρι τους Ολυμπιακούς αγώνες του 2004, αποτέλεσε πηγή ενίσχυσης και της ελληνικής παραγωγής. Εν συνεχεία, στις μεταναστευτικές ροές εισόδου προστέθηκαν μετανάστες από χώρες της Ασίας και της Αφρικής, που έβλεπαν την Ελλάδα είτε ως προορισμό είτε ως ενδιάμεσο σταθμό για άλλες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης².

Το 2015 ήταν επίσης έτος ορόσημο για τη μετακίνηση πληθυσμών προς την Ευρώπη, στο βαθμό που οι περισσότερες αφίξεις ήταν από περιοχές, στις οποίες διεξάγονται εμφύλιες συρράξεις, κατά κύριο λόγο τη Συρία και δευτερευόντως το Ιράκ και το Αφγανιστάν. Αν και το προφανές κίνητρο των μετακινούμενων είναι η φυσική επιβίωση από βομβαρδισμούς και εθνοκαθάρσεις, η επιθυμία μετακίνησης εκατομμυρίων ανθρώπων από στρατόπεδα προσφύγων στην Τουρκία, στο Λίβανο και στην Ιορδανία προς επιλεγμένες χώρες της Κεντρικής και Βόρειας Ευρώπης (Γερμανία, Σουηδία) δίνει οικονομική διάσταση στο εγχείρημά τους. Η προσθήκη εξάλλου

---

¹ Αμίτσης & Λαζαριδη, 2001, σελ. 258.

² Σταυρουλάκη, 2016, σελ. VIII.

οικονομικών μεταναστών από την Ασία και την Αφρική κάνει το πρόβλημα ακόμη πιο δυσεπίλυτο³.

Σύμφωνα με τα ανωτέρω διαπιστώνουμε πως η έντονη παρουσία μεταναστών στη χώρα μας, που σε πολλές περιπτώσεις διαταράσσει την εύρυθμη λειτουργία της κοινωνίας, η νομιμοποίηση των υπηκόων τρίτων χωρών, οι οποίοι βρίσκονται στην Ελλάδα, η εκ των γεγονότων αναποτελεσματική πολιτική του ελληνικού κράτους απέναντι σε ζητήματα μετανάστευσης, η αστοχία εφαρμογής ολοκληρωμένων, ουσιαστικών και δραστικών πολιτικών ένταξης, η αύξηση της εγκληματικότητας, κυρίως στην πρωτεύουσα, και η έξαρση των ξενοφοβικών στοιχείων της κοινωνίας σχετίζονται άμεσα με την απόφαση διεύρυνσης της πολιτικής χορήγησης της ιθαγένειας με διατάξεις δικαίου του εδάφους. Αναμφίβολα, λοιπόν, η απονομή ιθαγένειας συνδέεται αναπόσπαστα με τα ερωτήματα «ποιος μπορεί να είναι Έλληνας πολίτης, υπό ποιες προϋποθέσεις και ποιος ο επιδιωκόμενος στόχος της προκειμένης διαδικασίας στο σύνολό της».

Κάτω από αυτήν την οπτική γωνία η παρούσα εργασία αποτελεί μια προσπάθεια ανάλυσης και επεξεργασίας των δύο, πιο πρόσφατων Νόμων (3838/2010 και 4332/2015), οι οποίοι άπτονται του δικαίου της ιθαγένειας, και τροποποιούν την ιθαγενειακή πολιτική θέτοντας πλέον για πρώτη φορά στην κορυφή του αξιολογικού κώδικα όχι μόνο τη σημασία της γέννησης επί ελληνικού εδάφους αλλά κυρίως της φοίτησης των αλλοδαπών στη χώρα μας. Απώτερος σκοπός της ερευνητικής εργασίας είναι να αναδειχθεί η διάθεση, που επικρατεί, προκειμένου να επιτευχθεί η ένταξη μέσω της ενσωμάτωσης των ανθρώπων αυτών στην τρέχουσα ελληνική πραγματικότητα, γεγονός που θα ωφελούσε τα μέγιστα την κοινωνία προστατεύοντάς την στο διηνεκές από τριγμούς και ρήγματα.

Εξάλλου, ως ευρωπαϊκό κράτος δικαίου, που φιλοδοξεί να είναι η Ελλάδα, έχει την υποχρέωση απέναντι στους πολίτες της να εγγυάται τόσο την ασφάλεια των συνόρων όσο και την κοινωνική συνοχή. Γι' αυτό και το κοινό ευρωπαϊκό πλαίσιο για τη μετανάστευση επεκτείνεται πολύ πέραν της ασφάλειας των συνόρων. Υποδεικνύει ως θεμελιώδη προτεραιότητα και, μάλιστα, δεσμευτικά για τα κράτη –μέλη την εντατική προώθηση της κοινωνικής ένταξης των νόμιμων μεταναστών. Το δε

---

³ Μαραβέγιας, 2016, σελ. 480.

Πρόγραμμα της Στοκχόλμης, που υιοθετήθηκε από το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο το Δεκέμβριο του 2009 υπογραμμίζει την ανάγκη υιοθέτησης ενεργητικών πολιτικών ένταξης⁴.

Για τη βέλτιστη εξυπηρέτηση του ανωτέρω στόχου της προκείμενης διπλωματικής εργασίας επιχειρείται αρχικά να οριοθετηθούν βασικοί όροι, που σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με την ιθαγένεια. Ακολούθως παρατίθεται κριτική αποτύπωση της ιστορικής εξέλιξης του Ιθαγενειακού Κώδικα και Νόμου στην Ελλάδα. Εν συνεχεία αναφέρονται οι προϋποθέσεις, που επιβάλλεται να πληρούνται, με σκοπό να διαπιστωθεί η ελληνική ιθαγένεια στον ενδιαφερόμενο, αλλοδαπό πολίτη. Η παρουσίαση και ανάλυση των Νόμων 3838/2010 και 4332/2015, οι αιτιολογικές εκθέσεις, που προηγήθηκαν των νόμων αυτών, καθώς και η απόφαση της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας περί αντισυνταγματικότητας του πρώτου, αποτυπώνονται στο τέταρτο και πέμπτο κεφάλαιο της εργασίας. Το ζήτημα της ένταξης μέσω της ενσωμάτωσης των μεταναστών στα ελληνικά δεδομένα ως απόρροια του σκεπτικού των ψηφισθέντων νόμων, είναι καίριας σημασίας και αναφέρεται διεξοδικά στο έκτο κεφάλαιο του πονήματος. Επίσης, παρατίθενται συγκεκριμένες πολιτικές, οι οποίες θα συνέβαλαν σημαντικά στην ενταξιακή διαδικασία. Περαιτέρω διερευνάται η θέσπιση της Ιθαγένειας της Ένωσης, καθώς και τα δικαιώματα, που απορρέουν από την κατοχύρωσή της. Ολοκληρώνοντας συνάγονται ορισμένα συμπεράσματα, που αφορούν στην βαρύτητα της φοίτησης για τους επιδιωκόμενους, ενταξιακούς στόχους της νομοθεσίας και συμπεριλαμβάνονται προτάσεις πολιτικής για τη βελτίωση του θεσμικού πλαισίου και των διοικητικών διαδικασιών της πολιτικής της ιθαγένειας.

Η μεθοδολογία στηρίζεται στην ανάλυση πηγών πρωτογενούς και δευτερογενούς βιβλιογραφίας.

Εν κατακλείδι, κρίνεται επιβεβλημένο να ειπωθεί πως γίνεται προσπάθεια η πραγμάτευση της εν λόγω εργασίας να παραμείνει αυστηρά στα πλαίσια του θέματος, που σχετίζεται με το νομοθετικό πλαίσιο της ιθαγένειας, κυρίως τον παράγοντα της φοίτησης και εν τέλει την ένταξη των αλλοδαπών στην ελληνική κοινωνία. Ωστόσο κάποιες αναφορές σε γενικότερα ζητήματα ιθαγένειας κρίνονται απαραίτητες και

---

⁴ Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο νόμου «Σύγχρονες διατάξεις για την Ελληνική Ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών και άλλες ρυθμίσεις», 2010, σελ. 2

επιβεβλημένες, ώστε το ζητούμενο να γίνει κατανοητό μέσα στο πλαίσιο του γενικότερου δικαίου της ιθαγένειας και όχι αποκομμένα από αυτό.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΕΝΝΟΙΟΛΟΓΙΚΗ ΑΠΟΣΑΦΗΝΙΣΗ ΣΗΜΑΝΤΙΚΩΝ ΟΡΩΝ ΑΝΑΦΟΡΙΚΑ ΜΕ ΤΗΝ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ

Στο παρόν κεφάλαιο θα επιχειρηθεί η αποσαφήνιση λέξεων, νοημάτων και εννοιών, που διαδραματίζουν πρωτεύοντα ρόλο για την περαιτέρω ανάπτυξη της εν λόγω διπλωματικής εργασίας και σχετίζονται άμεσα ή έμμεσα με το ζήτημα της ιθαγένειας.

Ως προς τον όρο ιθαγένεια δύο είναι οι τρόποι, σύμφωνα με τους οποίους μπορεί να προσδιορισθεί. Αρχικά είτε ως μία κατάσταση σχέσεων μεταξύ ενός φυσικού προσώπου και μίας πολιτικής κοινότητας - του κράτους - , κατά την οποία το πρόσωπο οφείλει αφοσίωση στο κράτος και το κράτος προστασία στο πρόσωπο. Η κατάσταση αυτή ή δεσμός ρυθμίζεται από το εσωτερικό και αναγνωρίζεται από το Διεθνές Δίκαιο. Διαφορετικά ορίζεται ως η θέση του πολίτη σε μια κοινωνία, που βασίζεται στο κράτος δικαίου και στις αρχές της ισότητας⁵. Ετυμολογικά, κατά μία ερμηνεία, προέρχεται ως προς το πρώτο συνθετικό από το αρχικό –ιθαί. Σε αυτήν την περίπτωση συνδέεται με τη λέξη ιθαρός, που σημαίνει αγνός, καθαρός, και από τη λέξη γένος, οπότε ο ιθαγενής είναι ο «νομίμως γεννηθείς, ο ευγενής»⁶. Συμπληρωματικά σε αυτό το σημείο επιβάλλεται διευκρινιστεί ότι όλοι οι κάτοικοι ενός κράτους δεν είναι αναγκαία και υπήκοοί του, όπως και όλοι οι υπήκοοί του δεν κατοικούν απαραίτητα στο έδαφός του. Αυτό σημαίνει πως υπήκοοι ενός κράτους είναι δυνατόν να κατοικούν ή να διαμένουν σε άλλα κράτη, καθώς και πολίτες άλλου κράτους μπορούν να διαμένουν ή και να κατοικούν σε αυτό και πως κατά συνέπεια το στοιχείο της κατοικίας δεν είναι συστατικό μέρος της έννοιας της ιθαγένειας⁷.

Η υπήκοότητα αναφέρεται στο νομικό δεσμό, που συνδέει ορισμένο πρόσωπο με ορισμένο κράτος, ώστε το πρόσωπο να θεωρείται πολίτης της οικείας πολιτείας και

---

⁵ UNESCO, Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών, Κεφάλαιο Πολίτης, τόμος 1, 1972, σελ. 340.

⁶ Μπαμπινιώτης, 2002, σελ. 775.

⁷ Μανωλοπούλου-Βαρβιτσιώτη, 1990, σελ. 30-33.

στοιχείο του συνόλου, που ονομάζεται λαός⁸.

Το Υπουργείο Εσωτερικών απευθυνόμενο στο Υπουργείο Παιδείας και Θρησκευμάτων με έγγραφό του παρέχει διευκρινίσεις αναφορικά με τον εννοιολογικό προσδιορισμό των όρων Ιθαγένεια και υπηκοότητα.. «Στην ελληνική νομική γλώσσα δεν γίνεται διάκριση μεταξύ των όρων «ιθαγένεια» και «υπηκοότητα», οι οποίοι έχουν στη χώρα μας ταυτόσημο περιεχόμενο, δηλώνοντας τον δημοσίου δικαίου νομικό δεσμό, που συνδέει το άτομο με την πολιτεία, στο λαό της οποίας ανήκει. Για το λόγο αυτό άλλωστε, όσοι έχουν την ιθαγένεια ενός κράτους ονομάζονται ημεδαποί του κράτους αυτού, ενώ όσοι έχουν διαφορετική ή καμία ιθαγένεια ονομάζονται αλλοδαποί. Συνεπώς, η χρήση του όρου υπηκοότητα γίνεται παράλληλα προς τη χρήση του όρου ιθαγένεια (π.χ. λέμε ελληνική ιθαγένεια και Έλληνας υπήκοος όχι Έλληνας ιθαγενής). Πάντως για την αποφυγή σύγχυσης ή παρερμηνειών προτείνουμε την από πλευράς σας καθιέρωση της ενιαίας χρήσης του όρου ιθαγένεια σε κάθε διαδικασία σας»⁹.

Ο όρος εθνικότητα δεν αναφέρεται στη νομική κατάσταση (status) του προσώπου αλλά στην καταγωγή του, την κοινωνική του υπόσταση, τη συμμετοχή του σε ένα «έθνος» ανεξαρτήτως ιθαγένειας και συνόρων¹⁰.

Η ευρωπαϊκή ιθαγένεια ή ορθότερα η Ιθαγένεια της Ένωσης κατοχυρώνεται στις Συνθήκες (άρθρο 20 της Συνθήκης για τη λειτουργία της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ΣΛΕΕ) και άρθρο 9 της Συνθήκης για την Ευρωπαϊκή Ένωση (ΣΕΕ)). Αποτελεί βασικό παράγοντα στη διαμόρφωση ευρωπαϊκής ταυτότητας. Η ευρωπαϊκή ιθαγένεια υφίσταται ως συμπληρωματικό στοιχείο της ιθαγένειας ενός κράτους μέλους¹¹. Τα κύρια γνωρίσματα της ιθαγένειας της Ένωσης είναι η απαγόρευση των διακρίσεων, η ελεύθερη κυκλοφορία και το δικαίωμα διαμονής στο έδαφος των κρατών μελών, τα εκλογικά δικαιώματα, το δικαίωμα αναφοράς προς το Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο και προσφυγής στον Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή και η διπλωματική προστασία των πολιτών της Ένωσης¹².

---

⁸ Μπαμπινιώτης, 2002, σελ. 1841-1842.

⁹ Υπουργείο Εσωτερικών Γενική Γραμματεία Πληθυσμού και Κοινωνικής Συνοχής, 2013, σελ. 1-2.

¹⁰ Δαγτόγλου, 2005, σελ. 106.

¹¹ http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_2.1.1.html

¹² https://europa.eu/european-union/topics/eu-citizenship_el

Η ιδιότητα του πολίτη της Ένωσης (citizenship) θεωρείται ως μια από τις πιο επίμαχες έννοιες της δυτικής, πολιτικής φιλοσοφίας, καθώς έχει συνδεθεί με έννοιες, όπως η *δημοκρατία*, τα *δικαιώματα*, οι *αξίες* και παραπέμπει σε διαφορετικά και δυνάμει αντιφατικά περιεχόμενα, όπως είναι η πολιτική αρετή, τα ατομικά συμφέροντα, το κοινό καλό, το εθνικό συμφέρον και η αξία της πολιτικής συμμετοχής¹³.

Η ιδιότητα του Πολίτη της Ένωσης και η Ιθαγένεια της Ένωσης αποτελούν δυο έννοιες, που είναι συγχρόνως άρρηκτα δεμένες και αυτοτελείς. Η πρώτη προϋποθέτει την ιθαγένεια του κράτους μέλους, αλλά αποτελεί ταυτόχρονα αυτοτελή νομική και πολιτική έννοια σε σχέση με την έννοια της ιθαγένειας. Η ιθαγένεια κράτους μέλους δεν παρέχει μόνο πρόσβαση στα δικαιώματα, που απονέμει το κοινοτικό δίκαιο, αλλά μας κάνει πολίτες της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ιδιότητα του Ευρωπαίου πολίτη αποτελεί κάτι παραπάνω από ένα σύνολο δικαιωμάτων, που θα μπορούσαν καθ' αυτά να απονεμηθούν ακόμα και σε όσους δεν την έχουν¹⁴.

Η πολιτογράφηση είναι η διοικητική πράξη, δυνάμει της οποίας ένα Κράτος καθιστά υπήκοό του έναν αλλοδαπό και τον εξομοιώνει ως προς τα δικαιώματα και τις υποχρεώσεις με τους υπόλοιπους πολίτες του Κράτους. Η πολιτογράφηση απονέμεται κατόπιν αίτησης του αλλοδαπού¹⁵.

Σύμφωνα με το άρθρο 1 της Σύμβασης της Γενεύης του 1951 σχετικά με το καθεστώς των προσφύγων, όπως τροποποιήθηκε από το άρθρο 1 του Πρωτοκόλλου του 1967, πρόσφυγας είναι: «Όποιος λόγω ενός βάσιμου φόβου ότι θα καταδιωχθεί για λόγους φυλής, θρησκείας, εθνικότητας, κοινωνικής τάξεως ή πολιτικών πεποιθήσεων βρίσκεται εκτός της χώρας εθνικότητάς του και επιπλέον τού είναι αδύνατον να εξασφαλίσει ή λόγω αυτού του φόβου δεν επιθυμεί να εξασφαλίσει την εθνικότητα και ευρισκόμενος εκτός της χώρας της προηγούμενης συνήθους διαμονής του αδυνατεί ή εξαιτίας αυτού του φόβου δεν επιθυμεί να επιστρέψει σε αυτή¹⁶».

Η Διεθνής Μεταναστευτική Νομοθεσία υποστηρίζει πως «σε διεθνές επίπεδο δεν υπάρχει ένας οικουμενικά αποδεκτός προσδιορισμός της έννοιας του μετανάστη.

---

¹³ Μπάλιας, 2008, σελ. 305.

¹⁴ http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_2.1.1.html

¹⁵ Σταυρουλάκη, 2016, σελ. 592.

¹⁶ <http://www.unhcr.org/el/genikes-plirofories/poioi-eimaste-ti-kanoyme/article/ec93da4b8d1e4c63057e4dda773865c1/symbasi-tis-geneyis-toy-1951.html>

Ο όρος συνήθως γίνεται κατανοητός, προκειμένου να καλύψει τις περιπτώσεις, που η απόφαση για μετανάστευση λαμβάνεται ελεύθερα από το άτομο, δίχως τη μεσολάβηση εξωγενών παραγόντων. Συνεπώς, αυτός ο όρος αναφέρεται στα άτομα και τα μέλη της οικογένειας, που μετακινούνται σε μια άλλη χώρα ή περιοχή, για να αναζητήσουν καλύτερες υλικές και κοινωνικές συνθήκες, καθώς και για να βελτιώσουν το προσδόκιμο των ίδιων και των μελών των οικογενειών τους¹⁷».

Ο Οργανισμός Ηνωμένων Εθνών διακρίνει το μετανάστη σε εσωτερικό και εξωτερικό ή διεθνή. Εσωτερικός μετανάστης αποκαλείται ο άνθρωπος, που διαμένει για τουλάχιστον έξι (6) μήνες μακριά από το συνήθη τόπο κατοικίας του, αλλά βρίσκεται εντός της χώρας του, ενώ εξωτερικός ή διεθνής είναι εκείνος, ο οποίος βρίσκεται εκτός της χώρας του, διαμένοντας για το ίδιο διάστημα μακριά από τον τόπο κατοικίας του¹⁸.

Ως οικονομικός μετανάστης χαρακτηρίζεται το άτομο, που αποδημεί για τη βελτίωση της οικονομικής του κατάστασης¹⁹.

Επιπρόσθετα οι μετανάστες διαχωρίζονται σε ομογενείς και αλλογενείς. Ως ομογενείς ορίζονται τα άτομα του ίδιου γένους, που χαρακτηρίζονται από κοινή γλώσσα, κοινές παραδόσεις και θρησκεία, και ζουν κατά βάση σε μία άλλη χώρα είτε μεμονωμένα είτε κατά κοινότητες. Αντίστοιχα, ως αλλογενείς χαρακτηρίζονται οι μετανάστες και οι πρόσφυγες με διαφορετική προέλευση, που ανήκουν σε άλλο γένος, σε άλλη φυλή, ξένοι προς τις υπάρχουσες συνήθειες και τα ήθη²⁰.

Ως μετανάστευση αναφέρεται η μόνιμη ή προσωρινή μεταβολή του τόπου εγκατάστασης ενός ατόμου ή ενός κοινωνικού συνόλου. Ως συνεχής ροή προσώπων από και προς μία περιοχή η μετανάστευση είναι μία από τις τρεις βασικές δημογραφικές διαδικασίες. Είναι η διαδικασία εκείνη που συνεπάγεται τη μηχανική (ή τεχνητή) ανανέωση και φθορά ενός πληθυσμού, σε αντίθεση με τις άλλες δύο διαδικασίες (γεννητικότητα και θνησιμότητα), που έχουν σχέση με τη φυσική ανανέωση και τη φθορά ενός πληθυσμού²¹.

---

¹⁷ Διεθνής Μεταναστευτική Νομοθεσία, 2009. σελ. 49.

¹⁸ http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1852&

¹⁹ ΕΚΚΕ, 2008, σελ. 7.

²⁰ Έμκε-Πουλοπούλου, 2007, σελ. 51-54

²¹ Τσαούση, 1996, σελ. 238.

Η μετανάστευση, με βάση το καθεστώς εισόδου και παραμονής στη χώρα υποδοχής, διακρίνεται σε νόμιμη και παράνομη. Νόμιμοι μετανάστες είναι τα πρόσωπα, τα οποία έχουν εισέλθει και παραμένουν νόμιμα στη χώρα, η παρουσία τους έχει καταγραφεί από τις αρμόδιες αρχές και είναι εφοδιασμένα με την απαιτούμενη άδεια παραμονής και εργασίας. Οι μετανάστες ξένης εθνικότητας διακρίνονται σε δύο βασικές κατηγορίες. Η πρώτη αφορά σε αυτούς που προέρχονται από κράτος – μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, οι οποίοι έχουν δικαίωμα ελεύθερης εγκατάστασης. Η δεύτερη σε υπηκόους τρίτων χωρών, για την είσοδο και παραμονή των οποίων στη χώρα απαιτείται διαδικασία προέγκρισης²². Ως προς την παράνομη μετανάστευση θα υποστηρίξαμε πως πρόκειται για τους αλλοδαπούς οι οποίοι, είτε εισήλθαν στη χώρα εξ αρχής, χωρίς νόμιμα ταξιδιωτικά έγγραφα χαρακτηρίζονται «λαθρομετανάστες» είτε εισήλθαν νόμιμα μεν, υπό κάποια ιδιότητα (τουρισμός, σπουδές, νόμιμη εργασία κ.λ.π.), αλλά στη συνέχεια παραμένουν παράνομα στη χώρα, ως αντικανονικοί μετανάστες²³. Στη σύγχρονη εποχή μετανάστευση και λαθρομετανάστευση αποτελούν ένα ενιαίο φαινόμενο. Ειδικότερα η λαθρομετανάστευση θα μπορούσε να θεωρηθεί το «νόθο» παιδί της μετανάστευσης αφού στην ουσία εμφανίζεται εκεί, όπου οι χώρες “υποδοχής” μεταναστών εξαντλούν κατά ένα τρόπο τις δυνατότητές τους να δεχθούν νόμιμους μετανάστες.

Τέλος, στην Ευρωπαϊκή Ένωση η ένταξη των μεταναστών νοείται ως μια «αμφίδρομη» διαδικασία προσαρμογής μέσα από την αμοιβαία κατανόηση και την εκμάθηση-γνωριμία-αποδοχή εκ μέρους των μεταναστών των βασικών αρχών της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ένταξη ενίοτε χρησιμοποιείται και νοείται ως η αφομοίωση στο πολιτισμικό μοντέλο της κοινωνίας υποδοχής, δηλαδή ως η μόνη εφικτή επιλογή για τη συμβίωση με κοινωνική ειρήνη και με θετική σχέση κόστους/οφέλους για την κοινωνία υποδοχής και ακόμα νοείται ως η ενσωμάτωση-συμμετοχή σε επιλεγμένα κομμάτια της κοινωνικής ζωής και ως ένα βαθμό για ένα συγκεκριμένο αριθμό μεταναστών βάσει κάποιου κριτηρίου²⁴.

---

²² Καρύδης, 1996, σελ. 17.

²³ Χλέτσος κ.α, 2001.

²⁴ Εθνικό Κέντρο Ερευνών, 2011, σελ 51.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Ο ΙΘΑΓΕΝΕΙΑΚΟΣ ΚΩΔΙΚΑΣ ΚΑΙ ΝΟΜΟΣ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΔΙΑΧΡΟΝΙΚΑ

Κατά τον Brubaker «η ιθαγένεια εκτός από νομική έχει κοινωνική και πολιτισμική διάσταση, καθώς λειτουργεί ως ένα πολύ ισχυρό μέσο κοινωνικού αποκλεισμού και περιορισμού από θεσμούς όσων δε έχουν την ιδιότητα του πολίτη²⁵». Κάτω από αυτές τις συνθήκες και εφόσον η ιθαγένεια συνάπτει έναν ισχυρό δεσμό μεταξύ ενός ανθρώπου και ενός κράτους, στην προκειμένη περίπτωση εύλογα προκύπτει το ερώτημα: Ποιος μπορεί να γίνει Έλληνας πολίτης;

Εξετάζοντας το θέμα της ελληνικής ιθαγένειας διαχρονικά διαπιστώνουμε πως από την αποτίναξη του οθωμανικού ζυγού το στοιχείο της πίστης ήταν το αρχικό κριτήριο της πολιτικής ταυτότητας. Το θρήσκευμα (*jus religionis*), η εντοπιότητα (*jus soli*) και η γλώσσα διαδραμάτιζαν κυρίαρχο ρόλο στην παροχή πολιτικών δικαιωμάτων στους κατοίκους της χώρας.

Στις 16 Μαΐου του 1835 δημοσιεύεται ο πρώτος ειδικός, κανονιστικός Νόμος, που ρυθμίζει θέματα, που άπτονται της ελληνικής ιθαγένειας. Σύμφωνα με τον εν λόγω Νόμο «Περί Ελληνικής Ιθαγένειας» η καταγωγή και η αποδοχή των επαναστατικών ιδεών από την πλευρά των φιλελλήνων συνιστούν λόγους απονομής ελληνικής υπηκοότητας. Επίσης στο άρθρο δύο (2) ορίζεται ότι «έκαστος εντός της Ελλάδος υπό ξένων γονέων γεννηθείς, δύναται ενήλικος γενόμενος να απαιτήσει το δικαίωμα της ιθαγένειας²⁶...», εισάγοντας για πρώτη φορά την αρχή του εδάφους (*jus soli*) με τη διαδικασία της πολιτογράφησης.

Η ισχύς του διήρκεσε μέχρι τη θέσπιση του Αστικού Νόμου του 1856²⁷, στον οποίο και περιλαμβάνονται ειδικές προβλέψεις για την ιθαγένεια (άρθρα 14-28). Συγκεκριμένα στο άρθρο δεκατέσσερα (14) του Αστικού Νόμου αναφέρεται ότι

---

²⁵ Brubaker, 1992.

²⁶ Ν. 15ης/27ης Μαΐου 1835, ΦΕΚ, αρ. 20, 16 Μαΐου 1835, σελ. 142

²⁷ Ν. 29ης Οκτωβρίου 1856, ΦΕΚ αρ. 75.

«Έλλην είναι ο εξ Έλληνος πατρός γεννηθείς», όπου και αντανακλάται η απόλυτη υπεροχή του δικαίου του αίματος (jus sanguinis), με την αναγνώριση βέβαια της αρχής του εδάφους ως εξαίρεση για τα θετά και εξώγαμα τέκνα ή πρόσωπα αγνώστου ιθαγένειας, που γεννιούνται στην ελληνική επικράτεια²⁸. Τα άτομα αυτά κατά παρέκκλιση του δικαίου του αίματος αποκτούν την ελληνική ιθαγένεια.

Σύμφωνα με το Π.Δ της 12^{ης} Αυγούστου του 1927 η ελληνική ιθαγένεια αποκτιέται από αυτόν, που γεννήθηκε στην Ελλάδα από αλλοδαπούς γονείς, ένας εκ των οποίων έχει γεννηθεί ή κατοικεί στη χώρα τουλάχιστον πέντε έτη, πριν τη γέννηση του τέκνου, κατοικεί δε και αυτός στην Ελλάδα, ο οποίος, όταν ενηλικιωθεί, καθίσταται Έλληνας από τη γέννησή του, εκτός αν δηλώσει αντίθετη βούληση²⁹.

Οι διατάξεις του Αστικού Νόμου του 1856 διατηρήθηκαν σε ισχύ για έναν ολόκληρο αιώνα, ακόμη και μετά τη δημοσίευση του Αστικού Κώδικα του 1946, ως τη δημοσίευση του Κώδικα της Ελληνικής Ιθαγένειας του 1955.³⁰ Οι εδαφικές προσαρτήσεις, οι αλλαγές των συνόρων, η τροποποίηση του χάρτη της ελληνικής επικράτειας επηρέαζαν διηλεκώς τη σχετική νομοθεσία, με αποτέλεσμα να καθίσταται δυσχερής η εφαρμογή των διατάξεων για ζητήματα αναφορικά με την ιθαγένεια. Κάτω από αυτές τις συνθήκες ο εκσυγχρονισμός του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας αποτέλεσε ανάγκη επιτακτική και στις 23 Σεπτεμβρίου του 1955 δημοσιεύτηκε το ΝΔ 3370/1955 «Περί κυρώσεως του Κώδικα της Ελληνικής Ιθαγένειας», που ίσχυσε από τις 3 Οκτωβρίου του 1955³¹.

Ο ανωτέρω κώδικας κατά τη διάρκεια της ισχύος του δέχθηκε αρκετές τροποποιήσεις³², ώσπου και αντικαταστάθηκε οριστικά από το Ν. 3284/2004³³. Ιδιαίτερα σημαντική και άξια μνείας κρίνεται η αντικατάσταση του αρ. 1 του Ν.Δ 3370/1955 από το αρ. 1 του Ν. 1438/1984, διότι ρυθμίζει θέματα ισότητας των δύο φύλων. Σύμφωνα με το προκείμενο άρθρο «Το τέκνο Έλληνα ή Ελληνίδας αποκτά από τη γέννησή του την ελληνική ιθαγένεια».

²⁸ Παπαστυλιανός, 2010, σελ. 11.

²⁹ Παπασιώπη-Πασιά, 2012, σελ. 294.

³⁰ Χριστόπουλος, 2004, Τεύχος 87, στο www.theseis.com

³¹ ΝΔ 3370/1955, ΦΕΚ Α' αρ. 258.

³² ΝΔ 4532/1966, ΦΕΚ Α' 158, ΑΝ 481/1968, ΦΕΚ Α' 164, Ν 610/1970, ΦΕΚ Α' 171, Ν 1832/1989, ΦΕΚ Α' 54, Ν2130/1993, ΦΕΚ Α' 62, Ν 2503/1997, ΦΕΚ Α' 107, Ν 2623/1998, ΦΕΚ Α' 139, Ν. 2790/2000, Ν 2910/2001, Ν 3013/2002, Ν3146/2003.

³³ Ν. 3284/2004, 10.11.2004, ΦΕΚ Α', Αρ. Φύλλου 217.

Ο Κώδικας Ελληνικής Ιθαγένειας του 2004 ρυθμίζει εκ νέου το δικαίωμα στην ελληνική ιθαγένεια, τις προϋποθέσεις, τις διαδικασίες άσκησης αλλά και τους τρόπους χορήγησής της. Τα άρθρα 1-5 δείχνουν περίτρανα πως και ο εν λόγω Νόμος στηρίζεται στην αρχή της καταγωγής.

Με το Ν. 3838/2010 «Σύγχρονες διατάξεις για την Ελληνική Ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως μεταναστών και άλλες ρυθμίσεις» γίνεται για πρώτη φορά λόγος για παροχή του δικαιώματος του εκλέγειν κι εκλέγεσθαι στις τοπικές εκλογές σε ορισμένες κατηγορίες νομίμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών, καθώς και στους ομογενείς. Επιπρόσθετα η κτήση ελληνικής ιθαγένειας επέρχεται με ειδικές διαδικασίες για τα παιδιά των μεταναστών, τη λεγόμενη «δεύτερη γενιά», κάτι που επίσης αποτελεί καινοτομία. Τρία χρόνια μετά, συγκεκριμένες διατάξεις τού εν λόγω Νόμου κρίθηκαν αντισυνταγματικές με την απόφαση 460/2013 της Ολομέλειας του Συμβουλίου της Επικρατείας.

Ο τελευταίος Νόμος, που αφορά σε ζητήματα ιθαγένειας, ψηφίστηκε από τη Βουλή στις 9 Ιουλίου του 2015. Πρόκειται για το Ν. 4332/2015³⁴, με τον οποίο επέρχονται σειρά από αποφασιστικές μεταρρυθμίσεις στον Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας (Κ.Ε.Ι. - Ν. 3284/2004), και έχει ως συνέπεια τη διαφύλαξη της κοινωνικής συνοχής στη χώρα και την καλλιέργεια ενός συναισθήματος ασφάλειας απαραίτητου, προκειμένου να ευοδωθεί η συνολική πορεία για ενσωμάτωση του αλλοδαπού, με σεβασμό στις συνταγματικές αξίες του ελληνικού πολιτεύματος³⁵.

Αξιο παρατήρησης κρίνεται το γεγονός ότι ο έλληνας νομοθέτης, παρόλο που τα τελευταία χρόνια έχει επέμβει αρκετές φορές νομοθετικά, για να επιλύσει καίρια

---

³⁴ Ν. 4332/2015, 9.7.2015, ΦΕΚ Α', Αρ. Φύλλου 76 «Τροποποίηση διατάξεων Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας – Ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη των Οδηγιών 2011/98/ΕΕ σχετικά με την ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για χορήγηση στους πολίτες τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην επικράτεια κράτους μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζόμενους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος μέλος και 2014/36/ΕΕ σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονής πολιτών τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία και άλλες διατάξεις».

³⁵ Έκθεση Αξιολόγησης Συνεπειών Ρυθμίσεων στο σχέδιο νόμου «Τροποποίηση διατάξεων Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας – Ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη των Οδηγιών 2011/98/ΕΕ σχετικά με την ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χορήγηση στους πολίτες τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην Επικράτεια κράτους – μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζόμενους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος – μέλος και 2014/36/ΕΕ σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονή πολιτών τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία και άλλες διατάξεις», 2015, σελ. 63.

ζητήματα ιθαγένειας, σχεδόν πάντα συμπληρώνει ή τροποποιεί με νεότερους Νόμους, είτε γιατί τα ζητήματα, που ήθελε να τροποποιήσει, ήταν επείγοντα, είτε γιατί αυτά εντάσσονται στην αλλαγή κυβερνητικής πολιτικής, είτε γιατί είχε παραλείψει να τα ρυθμίσει κατά τη γενόμενη τροποποίηση³⁶.

Σύμφωνα με αυτά τα δεδομένα, σημείο ενδιαφέροντος της παρούσας εργασίας αποτελούν οι δυο τελευταίοι Νόμοι. Άρθρα του πρώτου κρίθηκαν αντιβαίνοντα σε θεμελιώδεις διατάξεις του Συντάγματος της Ελλάδας, ενώ ο νεότερος Νόμος του 2015, ο οποίος αντικατέστησε διατάξεις του Ν. 3838/2010 επαναδιατυπώνοντας τον Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, στηρίχθηκε στο σκεπτικό της ένταξης μέσω της ενσωμάτωσης των αλλοδαπών στην ελληνική κοινωνία.

---

³⁶ Παπασιώπη-Πασιά, 1987, σελ. 63-67.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ ΘΕΜΕΛΙΩΣΗΣ ΔΙΚΑΙΩΜΑΤΟΣ ΓΙΑ ΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ

Ο εθνικός νομοθέτης, στα πλαίσια της εξουσίας που του δίνει το Σύνταγμα, μπορεί να καθορίσει ανάλογα με τις εκάστοτε πολιτικές, οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες αυστηρότερο ή χαλαρότερο τρόπο κτήσης της ελληνικής ιθαγένειας. Βασικά αξιολογικά κριτήρια του νομοθέτη θα πρέπει να είναι η διαφύλαξη της διαχρονικής ενότητας και του πολιτιστικού υπόβαθρου του Ελληνικού Κράτους και του Έθνους και ο σεβασμός στην ιστορία, τη γλώσσα και τις παραδόσεις, που μεταβιβάζονται από γενιά σε γενιά με τη βοήθεια της οικογένειας και της εκπαίδευσης. Επιπλέον θα πρέπει να αναζητηθεί ο ουσιαστικός δεσμός του αλλοδαπού με το ελληνικό κράτος και την ελληνική κοινωνία, όπως ορίζουν τα τυπικά και ουσιαστικά κριτήρια του Νόμου³⁷.

Σήμερα οι τρόποι κτήσεως ελληνικής ιθαγένειας ρυθμίζονται από τον Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, όπως έχει τροποποιηθεί πρόσφατα με το Ν. 4332/2015. Ανάλογα με τις προϋποθέσεις, που πληρούνται, εξασφαλίζεται η οριστική διαπίστωση της ιθαγένειας στους ενδιαφερόμενους, αλλοδαπούς πολίτες.

Η κτήση της ελληνικής ιθαγένειας επέρχεται:

- **Με τη γέννηση**

1. Αυτοδίκαιη κτήση της ελληνικής ιθαγένειας.
2. Κτήση ιθαγένειας με τη γέννηση δυνάμει του δικαίου του εδάφους.

- **Με γέννηση και φοίτηση ή φοίτηση**

Κτήση ιθαγένειας με τη γέννηση και φοίτηση σε ελληνικό σχολείο (ανήλικο τέκνο, συνεχής φοίτηση σε ελληνικό σχολείο από την Α΄ Δημοτικού ως την ημέρα κατάθεσης της αίτησης).

---

³⁷ Σταυρουλάκη, 2016, σελ. 563-564.

Κτήση ιθαγένειας λόγω φοίτησης σε σχολείο στην Ελλάδα (επιτυχής παρακολούθηση εννέα τάξεων πρωτοβάθμιας και δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης συνολικά είτε έξι τάξεων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης).

Κτήση ιθαγένειας με αποφοίτηση από ελληνικό ίδρυμα τριτοβάθμιας εκπαίδευσης.

- **Με αναγνώριση**

Ανήλικο, αλλοδαπό τέκνο γεννημένο χωρίς γάμο των γονέων και νόμιμα αναγνωρισμένο ως τέκνο Έλληνα γίνεται Έλληνας από την αναγνώριση.

- **Με υιοθεσία**

Αλλοδαπός, που υιοθετήθηκε πριν την ενηλικίωσή του ως τέκνο Έλληνα ή Ελληνίδα, γίνεται Έλληνας από το χρόνο της υιοθεσίας του.

- **Με πολιτογράφηση**

Ο αλλοδαπός που επιθυμεί να πολιτογραφηθεί Έλληνας οφείλει να υποβάλλει δήλωση στο δήμο της μόνιμης διαμονής του, εφόσον πληροί τις τυπικές προϋποθέσεις:

1. Να είναι ενήλικος κατά το χρόνο υποβολής της δήλωσης πολιτογράφησης.
2. Να μην έχει ποινικό κώλυμα.
3. Να μην τελεί υπό απέλαση ή άλλη εκκρεμότητα του καθεστώτος νόμιμης παραμονής του στη χώρα.
4. Να αποδεικνύει τον απαιτούμενο χρόνο διαμονής.
5. Να κατέχει συγκεκριμένους τίτλους νόμιμης διαμονής.

- **Με κατάταξη στις ένοπλες δυνάμεις**

Ομογενείς αλλοδαποί αποκτούν την ελληνική ιθαγένεια εφόσον :

1. Ενταχθούν στις στρατιωτικές σχολές αξιωματικών ή υπαξιωματικών των ενόπλων δυνάμεων.
2. Καταταχθούν στις ένοπλες δυνάμεις ως εθελοντές.
3. Καταταχθούν ως εθελοντές σε καιρό επιστράτευσης ή πολέμου.

- **Με τιμητική πολιτογράφηση**

Ο Υπουργός Εσωτερικών μπορεί κατόπιν αιτιολόγησης να προτείνει την τιμητική πολιτογράφηση κάποιου αλλοδαπού που πρόσφερε εξαιρετικές υπηρεσίες στην Ελλάδα ή του οποίου η πολιτογράφηση μπορεί να εξυπηρετήσει εξαιρετικό συμφέρον της χώρας.

- **Για ειδικούς λόγους**

Ιθαγένεια τέκνου γεννημένου από ελληνίδα μητέρα πριν την 08/05/1984 (άρθρο 14 παρ. 1 Κ.Ε.Ι.) ή από έλληνα πατέρα και αλλοδαπή μητέρα πριν την 16/07/1982.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

Ο ΝΟΜΟΣ 3838/2010

4.1 Αιτιολογική Έκθεση του Νόμου 3838/2010

Η Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο Νόμου «Σύγχρονες διατάξεις για την Ελληνική Ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών και άλλες ρυθμίσεις» δόθηκε στη δημοσιότητα στις 3.3.2010.

Παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον το σκεπτικό του νομοθέτη για τον προς ψήφιση Νόμο, καθώς, όπως αναφέρεται και στην Αιτιολογική Έκθεση στόχος των ρυθμίσεων είναι να «απαλλαγεί η ιδιότητα του Έλληνα πολίτη από το καθηλωτικό βάρος μιας φυλετικής αντίληψης για το έθνος. Μιας αντίληψης, που εξαρτά την ιδιότητα αυτή αποκλειστικά από τη βιολογική καταγωγή από κάποιο περιούσιο γένος. Γι' αυτό και η προτεινόμενη ρύθμιση δεν υποκύπτει στην εκδήλωση υπερβάλλουσας ανησυχίας από τον υποτιθέμενο κίνδυνο «εθνικής αλλοίωσης» ή «αφελληνισμού» της χώρας. Η μεμψιμοιρία, η καταστροφολογία και η αυτοπεριχαράκωση ήταν πάντα για τον ελληνισμό συνταγή εθνικής ήττας³⁸».

Επιπρόσθετα, στην έκθεση υποστηρίζεται πως «αντί του ανήκειν σε μια κοινότητα αίματος στο επίκεντρο της ιδιότητας του Έλληνα πολίτη με το προτεινόμενο σχέδιο τοποθετείται το *animus* του κατόχου της, η κοινή πολιτική συνείδηση του ότι ανήκεις στην Ελληνική πολιτεία και φέρεις προσωπική ευθύνη για την ιστορική της πορεία³⁹».

Σύμφωνα με αυτά τα δεδομένα, η χορήγηση ελληνικής ιθαγένειας παύει να συνδέεται αποκλειστικά με την αρχή του αίματος (*jus sanguinis*). Επιπρόσθετα, προκειμένου να αναπτυχθεί η κοινή, κοινωνική και πολιτική κουλτούρα των παιδιών των αλλοδαπών με τα παιδιά των ημεδαπών, εισάγεται ένας νέος τρόπος κτήσης ιθαγένειας για τα τέκνα των μεταναστών, που γεννιούνται στην Ελλάδα ή που φοιτούν

---

^{38, 39} Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Σύγχρονες διατάξεις για την Ελληνική Ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών και άλλες ρυθμίσεις», 2010, σελ. 2.

στα ελληνικά σχολεία ύστερα από σχετική δήλωση των γονέων ή των ίδιων, εφόσον ενηλικιωθούν.

Κάτω από αυτήν την οπτική γωνία οι διαδικασίες απλοποιούνται και τα τέκνα αλλοδαπών διαπαιδαγωγούνται ως υπεύθυνοι και ελεύθεροι πολίτες τού αύριο, όπως ορίζει το άρθρο 16, παράγραφος 2 του Συντάγματος⁴⁰. Με τον τρόπο αυτό επιτυγχάνεται εποικοδομητικά και αποτελεσματικά η ώσμωση, η ένταξη και κατ' επέκταση η εθνική συνοχή εντός των σύγχρονων πολυπολιτισμικών κοινωνιών, όπως είναι η ελληνική. Η χώρα θωρακίζεται από ενδεχόμενες διαφοροποιήσεις, μελλοντικές συγκρούσεις και άνοιγμα της ψαλίδας του πληθυσμού της. Παράλληλα στα πλαίσια των κοινών ευρωπαϊκών δεδομένων το ελληνικό κράτος παύει να είναι ουραγός όσον αφορά στα μεταναστευτικά ζητήματα και μεταβάλλει την υπάρχουσα νομοθεσία τροποποιώντας τον Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας.

4.2 Παρουσίαση του Νόμου 3838/2010

Ο Νόμος 3838/2010, γνωστός και ως Νόμος Ραγκούση, «Σύγχρονες διατάξεις για την Ελληνική Ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών και άλλες ρυθμίσεις» ψηφίστηκε από την Ολομέλεια της Βουλής στις 16.3.2010 και δημοσιεύθηκε στο με Αριθμό Φύλλου 49 ΦΕΚ (Τεύχος Α΄) στις 24.3.2010⁴¹. Αποτελείται από 4 κεφάλαια και 31 άρθρα και τροποποιεί τον ισχύοντα Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας (ν. 3284/2004). Με τον εν λόγω Νόμο σημειώνονται δύο ριζικές αλλαγές όσον αφορά στα ζητήματα, που θέτει η μεταναστευτική και η ιθαγενειακή πολιτική. Το πρώτο σχετίζεται με τη συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων υπηκόων τρίτων χωρών στις εκλογές για την ανάδειξη των οργάνων ΟΤΑ α΄ βαθμού (άρθρα 14 - 21). Το δεύτερο, με το οποίο θα ασχοληθούμε εκτενέστερα στο παρόν πόνημα, αναφέρεται στις προϋποθέσεις κτήσης της Ελληνικής Ιθαγένειας για τα παιδιά των μεταναστών, είτε από τη γέννησή τους και εφόσον οι γονείς τους διαμένουν μόνιμα και νόμιμα στη χώρα για πέντε τουλάχιστον

---

⁴⁰ Σύνταγμα της Ελλάδος, αρ 16, παρ 2, <http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-16/>

⁴¹ Ν. 3838/2010, 24.3.2010, ΦΕΚ Α΄, Αρ. Φύλλου 49.

συναπτά έτη, είτε κατόπιν επιτυχούς ολοκλήρωσης της παρακολούθησης έξι τουλάχιστον τάξεων ελληνικού σχολείου στην Ελλάδα (άρθρα 1 & 24).

Στο Νόμο αυτό διατηρούνται οι τρόποι κτήσης ελληνικής ιθαγένειας, που ενυπήρχαν στο Νόμο 3824/2004, ήτοι με γέννηση, αναγνώριση, υιοθεσία, πολιτογράφηση, κατάταξη στις Ένοπλες Δυνάμεις, τιμητική πολιτογράφηση και χορήγηση για ειδικούς λόγους, αλλά προστίθεται και μια νέα διάταξη, που αφορά στην αυτοδίκαιη κτήση ελληνικής ιθαγένειας διευρύνοντας με αυτόν τον τρόπο τον Ιθαγενειακό Κώδικα. Πιο συγκεκριμένα στο άρθρο 1Α ιθαγένεια χορηγείται στην αποκαλούμενη «δεύτερη γενιά» μεταναστών κατόπιν αίτησης και δήλωσης των γονέων για εγγραφή του τέκνου τους στο δημοτολόγιο του δήμου της μόνιμης κατοικίας του, εφόσον και οι ίδιοι πληρούν τις απαιτούμενες προϋποθέσεις, που προαναφέρθηκαν. Επιπρόσθετα η αίτηση και η δήλωση είναι αναγκαίο να υποβληθεί εντός τριών ετών από τη γέννηση του τέκνου. Εφόσον το διάστημα αυτό παρέλθει, η ιθαγένεια αποκτάται από την υποβολή της δήλωσης και αίτησης. Αν το παιδί γεννηθεί, πριν οι γονείς συμπληρώσουν την πενταετία, αποκτά ιθαγένεια με κοινή δήλωση και αίτηση των γονέων, αφού συμπληρωθεί η πενταετία. Η δεύτερη παράγραφος του συγκεκριμένου άρθρου αναφέρεται στη λεγόμενη «μιάμιση γενιά μεταναστών». Με τον όρο αυτό στη διεθνή βιβλιογραφία αποκαλούνται τα παιδιά, τα οποία γεννιούνται στον τόπο καταγωγής των μεταναστών γονέων τους, αλλά ακολουθώντας τους στο μεταναστευτικό προορισμό σε πολύ μικρή ηλικία ανατρέφονται, μεγαλώνουν και πηγαίνουν σχολείο στη χώρα υποδοχής⁴². Σύμφωνα με την εν λόγω διάταξη εισάγεται η προϋπόθεση της επιτυχούς, εξαετούς φοίτησης σε ελληνικό σχολείο στην Ελλάδα από τέκνα αλλοδαπών, που κατοικούν μόνιμα και νόμιμα στη χώρα, ύστερα από κοινή δήλωση και αίτηση των γονέων εντός τριών ετών από τη συμπλήρωση του χρόνου της φοίτησης. Κατά αυτόν τον τρόπο η ιθαγένεια των παιδιών παύει να εξαρτάται από τη διαδικασία πολιτογράφησης και κατ' επέκταση από την ιθαγένεια των γονέων τους. Με το άρθρο 24 εισάγεται η μεταβατικού χαρακτήρα ειδική ρύθμιση για τα τέκνα των αλλοδαπών, που θα μπορούσαν να υπαχθούν στις ρυθμίσεις του άρθρου 1Α του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, αλλά έχουν ήδη ενηλικιωθεί.

Ο εν λόγω Νόμος, αν και πρωταρχικός του στόχος ήταν η ισότιμη μεταχείριση όλων των αλλοδαπών, που έχουν γεννηθεί στη χώρα ή έχουν φοιτήσει σε ελληνικό

---

⁴² Χριστόπουλος, 2012, σελ. 243.

σχολείο, δέχθηκε έντονη κριτική και προκάλεσε σφοδρές αντιδράσεις. Ορισμένοι υποστήριξαν πως πρόκειται για μια ρηξικέλευθη αλλαγή για τα ελληνικά δεδομένα αναφορικά με το ζήτημα της ιθαγένειας, ενώ υπήρξαν αρκετοί, που αντιμετώπισαν το νέο Νόμο ως μέσο μαζικών νομιμοποιήσεων και ελληνοποιήσεων διακρίνοντας στον ορίζοντα ακόμα και την ύπαρξη «εθνικής απειλής». Κανείς παρόλ' αυτά δεν ήταν σε θέση να αμφισβητήσει το γεγονός ότι οι προκείμενες ρυθμίσεις διαδραμάτιζαν καθοριστικό και καταλυτικό ρόλο στη διαβίωση χιλιάδων ανθρώπων, εγκατεστημένων στη χώρα μας.

4.3 Η αντισυνταγματικότητα του Νόμου 3838/2010

Στις 4 Φεβρουαρίου του 2013 η Ολομέλεια του Συμβουλίου της Επικρατείας, αφού είχε προηγηθεί η με αριθμό 350/2011 παραπεμπτική απόφαση του Δ' τμήματος του Συμβουλίου της Επικρατείας, έκρινε με την 460/2013 απόφασή της ότι οι διατάξεις των άρθρων 1Α (παρ.1,2 και 6, που αφορούν στη γέννηση ή τη φοίτηση αλλοδαπών παιδιών στη χώρα), 14-21 (για τη συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών στις εκλογές της τοπικής αυτοδιοίκησης) και 24 (μεταβατική διάταξη για ενήλικους αλλοδαπούς) είναι ανίσχυρες ως αντιβαίνουσες σε θεμελιώδεις διατάξεις του Συντάγματος της Ελλάδας. Ήταν η πρώτη φορά στα χρονικά, που το Ανώτατο Διοικητικό Δικαστήριο της χώρας επικεντρώθηκε στη συνταγματικότητα διατάξεων του δίκαιου της ιθαγένειας κατόπιν ενδεδειγμένης εποπτείας φέρνοντας στο προσκήνιο το ερώτημα ποιος μπορεί να γίνει πολίτης της χώρας αυτής.

Μετά από την άτυπη διαρροή της πιθανολογούμενης απόφασης της Ολομέλειας περί αντισυνταγματικότητας διατάξεων των άρθρων του Νόμου 3838/2010 ο τότε αναπληρωτής Υπουργός Εσωτερικών Χαράλαμπος Αθανασίου απηύθυνε το με αριθμό πρωτοκόλλου 965/15.11.2012 έγγραφο προς τις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις της χώρας, το οποίο προέβλεπε ότι «Εν όψει προσεχούς δημοσιεύσεως της αποφάσεως του ΣτΕ που αφορά στον έλεγχο της συνταγματικότητας των άρθρων 1Α και 24 του Ν. 3838/2010, παρακαλείσθε όπως αναστείλετε τη διαδικασία απονομής Ιθαγένειας (υποβολή νέων αιτημάτων, εξέταση φακέλου,

δημοσίευση απόφασης, ορκωμοσία, εγγραφή στα δημοτολόγια) όλων των σχετικών αιτήσεων που βασίζονται στα προαναφερθέντα άρθρα⁴³».

Η εν λόγω έγκύκλιος προκάλεσε έντονες αντιδράσεις, συζητήσεις και διαφωνίες. Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί το Δελτίο Τύπου της Ανεξάρτητης Αρχής του Συνήγορου του Πολίτη στις 6.12.2012, το οποίο επισημαίνει πως οι Αποκεντρωμένες Διοικήσεις και οι Δήμοι επιβάλλεται να εφαρμόσουν τον ισχύοντα Νόμο, διότι, αν συγκεκριμένες διατάξεις Νόμου κριθούν τελικά αντισυνταγματικές, ακυρώνονται μόνο συγκεκριμένες διοικητικές πράξεις⁴⁴.

Εν τέλει το Ανώτατο Ακυρωτικό Δικαστήριο της χώρας κατέληξε στο συμπέρασμα ότι δεν είναι δυνατό να υποστηριχθεί πως το απλό δίκαιο του εδάφους, δηλαδή η γέννηση στην επικράτεια της χώρας, θεμελιώνει γνήσιο δεσμό με τη χώρα, εφόσον δεν πληρούνται άλλες προϋποθέσεις, όπως η ελληνική παιδεία και η κοινωνική ένταξη. Σύμφωνα με την απόφαση «ελάχιστος όρος και όριο των σχετικών νομοθετικών ρυθμίσεων για την απονομή της ελληνικής ιθαγένειας είναι η ύπαρξη γνήσιου δεσμού του αλλοδαπού προς το ελληνικό κράτος και την ελληνική κοινωνία, τα οποία δεν είναι οργανισμοί ασπόνδυλοι και δημιουργήματα εφήμερα, αλλά παριστούν διαχρονική ενότητα με ορισμένο πολιτιστικό υπόβαθρο, κοινότητα με σχετικώς σταθερά ήθη και έθιμα, κοινή γλώσσα με μακρά παράδοση, στοιχεία τα οποία μεταβιβάζονται από γενεά σε γενεά με τη βοήθεια μικρότερων κοινωνικών μονάδων (οικογένεια) και οργανωμένων κρατικών μονάδων (εκπαίδευση)⁴⁵».

Επιπρόσθετα η εξαετής φοίτηση σε ελληνικό σχολείο, που αποτέλεσε βασική και απαραίτητη προϋπόθεση για την απόκτηση ελληνικής ιθαγένειας σύμφωνα με το Νόμο 3838/2010, παρέχει ελλιπή παιδεία στα τέκνα των αλλοδαπών και δε δύναται να εξασφαλίσει γι' αυτά την απαιτούμενη ένταξη στην ελληνική κοινωνία. «Εξάλλου, η χρονική διάρκεια της εκπαίδευσης υπολείπεται και της εννεαετούς φοιτήσεως που απαιτεί υποχρεωτικώς το Σύνταγμα⁴⁶ για τα παιδιά των Ελλήνων, τα οποία μάλιστα πλεονεκτούν ήδη λόγω της βαθμιαίας γνώσεως της γλώσσας και της εξοικειώσεως με

---

⁴³ Δελτίο τύπου Αναπληρωτή Υπουργού Εσωτερικών, 2012, δημοσιευμένο και σε: www.ypes.gr

⁴⁴ Δελτίο Τύπου Συνήγορου του Πολίτη, 6.12.2012, σελ. 1.

⁴⁵ 460/2013 απόφαση ΟΛΣΤΕ (Δ' Τμήμα), σκέψη 6.

⁴⁶ Σύνταγμα της Ελλάδος, αρ 16, παρ 13

το δεδομένο κοινωνικό περιβάλλον από της γεννήσεώς τους και πολύ πριν αρχίσει η εκπαίδευσή τους⁴⁷».

Οριστικά, λοιπόν, αντισυνταγματικές, τρία χρόνια μετά την ψήφιση του Νόμου, οι συγκεκριμένες διατάξεις των άρθρων, προκειμένου να διαφυλαχθεί η κοινωνική συνοχή. Ο νομοθέτης καθιέρωσε μόνο τυπικά κριτήρια, τα οποία, αφού δε συνδυάστηκαν με ουσιαστικά κριτήρια δεν κατέδειξαν την ουσιαστική ένταξη του αλλοδαπού στην ελληνική πραγματικότητα.

---

⁴⁷ 460/2013 απόφαση Ολομέλειας του ΣτΕ (Δ' Τμήμα), σκέψη 10.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Ο ΝΟΜΟΣ 4332/2015

5.1 Αιτιολογική Έκθεση του Νόμου 4332/2015

Στον απόηχο της οξείας ανησυχίας, που εκφράστηκε, και των σφοδρών αντιπαραθέσεων, που εκδηλώθηκαν, μετά την απόφαση του Συμβουλίου Επικρατείας περί αντισυνταγματικότητας του Νόμου 3838/2010, στις 3.6.2015 κατατέθηκε στη Βουλή η Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο νόμου «Τροποποίηση διατάξεων Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας – Ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη των Οδηγιών 2011/98/ΕΕ σχετικά με την ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χορήγηση στους πολίτες τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην Επικράτεια κράτους – μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζομένους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος – μέλος και 2014/36/ΕΕ σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονή πολιτών τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία και άλλες διατάξεις», καθώς και λοιπές συνοδευτικές εκθέσεις.

Η έννοια του «ουσιαστικού δεσμού», τον οποίο θέτει η απόφαση του Ακυρωτικού Δικαστηρίου ως απαραίτητη προϋπόθεση για τη χορήγηση ιθαγένειας, προκάλεσε έντονο προβληματισμό, καθώς προκύπτει αβίαστα το ερώτημα τι τελικά συνιστά ουσιαστικό δεσμό και τι όχι, με δεδομένο ότι στην απόφαση δεν διασαφηνίζεται. Κάτω από αυτήν την οπτική γωνία επιχειρείται με προτεινόμενες τροποποιήσεις να ρυθμιστεί η εκκρεμότητα της δυνατότητας κτήσης ιθαγένειας σε τέκνα αλλοδαπών, που γεννιούνται στην Ελλάδα, καθώς και σε αλλοδαπούς που έχουν αποφοιτήσει από ελληνικά σχολεία στην Ελλάδα, αφού οι διατάξεις του άρθρου 1Α του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας, όπως είχε εισαχθεί με το άρθρο 1 και 24 του Νόμου 3838/2010, κηρύχθηκαν αντισυνταγματικές.

Όπως αναφέρεται ρητά στην προκείμενη Αιτιολογική Έκθεση, «λόγος της ρύθμισης είναι η αναγκαιότητα διασφάλισης της ομαλής ανάπτυξης και ένταξης στην ελληνική κοινωνία των αλλοδαπών παιδιών που γεννήθηκαν ή μεγάλωσαν στην Ελλάδα. Ηθικό και πολιτικό θεμέλιό της είναι η αποτελεσματική διεύρυνση της

δημοκρατίας, η οποία προϋποθέτει τον αυτοκαθορισμό των ορίων του «δήμου», της πολιτικής κοινότητας, τον προσδιορισμό τέλος του «ποιοι είμαστε». Το ερώτημα αφορά στον πυρήνα της λαϊκής κυριαρχίας, υποκείμενο της οποίας είναι ο ελληνικός λαός, ο οποίος αποφασίζει τη σύνθεσή του⁴⁸».

Στόχος των τροποποιήσεων, που επιφέρει ο νομοθέτης, είναι να αποτελέσουν δικλείδα ασφαλείας ότι οι γονείς, τα παιδιά των οποίων θα λάβουν την ελληνική ιθαγένεια, κατοικούν ήδη για ικανοποιητικό χρονικό διάστημα στην Ελλάδα αλλά και σκοπεύουν να παραμείνουν στη χώρα αυτή οργανώνοντας το βίο τους με τέτοιο τρόπο, ώστε το *animus* της οικογένειας να επαληθεύει πως θα ενσωματωθούν χωρίς πίεση και επιτήδευση στην ελληνική πραγματικότητα. Η γέννηση στη χώρα, η εγγραφή στην Α΄ τάξη του δημοτικού σχολείου, η αδιάκοπη φοίτηση ως την ημέρα υποβολής της αίτησης, όπως και ρυθμίσεις, που αφορούν στη «μιάμιση γενιά», βεβαιώνουν ότι τα τέκνα των αλλοδαπών διαθέτουν τα τυπικά αλλά και τα ουσιαστικά προσόντα, προκειμένου να τους χορηγηθεί η ελληνική ιθαγένεια.

Ακολούθως, σύμφωνα και με την Έκθεση Αξιολόγησης Συνεπειών Ρυθμίσεων «με τη συνδρομή των προβλεπόμενων αντικειμενικών κριτηρίων πιστοποιείται ένας επαρκής ουσιαστικός δεσμός τόσο των γονέων όσο και του ίδιου του τέκνου με την ελληνική κοινωνία, ικανός να διασφαλίσει την επίτευξη του σκοπού της ομαλής ενσωμάτωσής τους στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας, δηλαδή στην ελληνική κοινωνία⁴⁹», γεγονός που εξασφαλίζει ευεργετικές συνέπειες για τη χώρα αλλά και τους πολίτες.

Όπως διαφαίνεται και από τις ανωτέρω θεωρήσεις, θα υποστηρίζαμε ότι η ένταξη των μεταναστών είναι σε μεγάλο βαθμό ευθύνη της χώρας υποδοχής. Αν οι

---

⁴⁸ Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο Νόμου «Τροποποίηση διατάξεων Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας – Ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη των Οδηγιών 2011/98/ΕΕ σχετικά με την ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χορήγηση στους πολίτες τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην Επικράτεια κράτους – μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζομένους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος – μέλος και 2014/36/ΕΕ σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονή πολιτών τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία και άλλες διατάξεις», 2015, σελ. 1.

⁴⁹ Έκθεση Αξιολόγησης Συνεπειών Ρυθμίσεων στο σχέδιο Νόμου «Τροποποίηση διατάξεων Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας – Ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη των Οδηγιών 2011/98/ΕΕ σχετικά με την ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χορήγηση στους πολίτες τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην Επικράτεια κράτους – μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζομένους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος – μέλος και 2014/36/ΕΕ σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονή πολιτών τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία και άλλες διατάξεις», 2015, σελ. 63.

μετανάστες διαδραματίζουν ουσιώδη ρόλο στην ανάπτυξη της κοινωνίας, τότε η επιθυμία της πολιτείας να εντάξει όλες αυτές τις ομάδες σε ένα εθνικό σύνολο εκφράζεται με πολιτικές και στρατηγικές μη διαχωριστικών γραμμών, ομογενειοποίησης και κοινωνικής συνοχής των ομάδων αυτών⁵⁰.

5.2 Παρουσίαση του Νόμου 4332/2015

Ο τελευταίος και πιο πρόσφατος νόμος, που ρυθμίζει ιθαγενειακά ζητήματα, είναι ο Ν. 4332/2015 «Τροποποίηση διατάξεων Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας – Ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη των Οδηγιών 2011/98/ΕΕ σχετικά με την ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χορήγηση στους πολίτες τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην Επικράτεια κράτους – μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζομένους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος – μέλος και 2014/36/ΕΕ σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονή πολιτών τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία και άλλες διατάξεις», ο οποίος δημοσιεύτηκε στο Φ.Ε.Κ 76 Α΄ και ίσχυσε από τις 9.7.2015.

Με τον ανωτέρω νόμο και πιο συγκεκριμένα με το Μέρος Πρώτο «Τροποποίηση Διατάξεων Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας (άρθρα 1-3) αυτού επέρχονται αποφασιστικές τομές στον Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας (ΚΕΙ – Ν. 3284/2004), κυρίως στη βάση μιας αντίληψης, που σκοπό έχει να διασφαλίσει την ομαλή ανάπτυξη και ένταξη στην ελληνική κοινωνία των αλλοδαπών παιδιών, που γεννήθηκαν ή μεγάλωσαν στην Ελλάδα⁵¹.

Πιο συγκεκριμένα, το άρθρο 1Α του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας αντικαθίσταται ως εξής: «Με δήλωση και αίτηση, λόγω γέννησης και φοίτησης σε σχολείο στην Ελλάδα⁵²». Απαραίτητη προϋπόθεση πλέον, προκειμένου τα ανήλικα τέκνα αλλοδαπών να αποκτήσουν την ελληνική ιθαγένεια, δεν αποτελεί μόνο η γέννησή τους επί ελληνικού εδάφους, αλλά και η εγγραφή τους στην Α΄ τάξη ελληνικού σχολείου της πρωτοβάθμιας εκπαίδευσης στην Ελλάδα, όπως και η συνεχής και αδιάκοπη φοίτησή τους ως την ημέρα υποβολής της δήλωσης – αίτησης από τους

---

⁵⁰ Κασσιμάτη, 2006.

⁵¹ Εγκύκλιος αριθ. 29, 2015, σελ. 1.

⁵² Νόμος 4332/2015, 9.7.2015, ΦΕΚ Α΄, Αρ. Φύλλου 76.

γονείς τους. Επίσης ένας εκ των γονέων επιβάλλεται να τεκμηριώνει αδιάλειπτη, νόμιμη διαμονή επί πέντε τουλάχιστον έτη πριν τη γέννηση του τέκνου ή, αν αυτό γεννηθεί πριν την περάτωση της πενταετούς διαμονής, η ιθαγένεια απονέμεται με τη συμπλήρωση δεκαετούς συνεχούς, νόμιμης διαμονής του γονέα. Τέλος και οι δυο γονείς οφείλουν να είναι νόμιμα στη χώρα και ο ένας τουλάχιστον εξ αυτών να κατέχει συγκεκριμένο τύπο άδειας διαμονής.

Μετά το άρθρο 1Α του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας προστίθεται το άρθρο 1Β ως ακολούθως: «Με δήλωση και αίτηση, λόγω φοίτησης σε σχολείο στην Ελλάδα». Η πρώτη παράγραφος του εν λόγω άρθρου αφορά σε περιπτώσεις αλλοδαπών είτε ανηλίκων είτε ενηλίκων ανάλογα με την περίπτωση, οι οποίοι δεν έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα, αλλά μεγαλώνουν και φοιτούν σε αυτή έχοντας ολοκληρώσει την παρακολούθηση είτε εννέα τάξεων ελληνικού σχολείου στην Ελλάδα είτε έξι τάξεων δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ελληνικού σχολείου στην Ελλάδα αθροιστικά και επιτυχώς. Βάσει Συντάγματος τα εννέα έτη ανταποκρίνονται στην υποχρεωτική εκπαίδευση, ενώ τα έξι έτη αντιστοιχούν σε όλο το φάσμα της δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης. Η φοίτηση στο νηπιαγωγείο δεν προσμετράται. Σύμφωνα με την δεύτερη παράγραφο του ίδιου άρθρου αλλοδαποί, που έχουν αποφοιτήσει από τμήμα ή σχολή ελληνικού ΑΕΙ ή ΤΕΙ, κατοικούν μόνιμα και νόμιμα στη χώρα και είναι κάτοχοι απολυτηρίου δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης ελληνικού σχολείου στην Ελλάδα, θεμελιώνουν δικαίωμα κτήσης ελληνικής ιθαγένειας.

Για λόγους ισότιμης μεταχείρισης και αποκατάστασης της νομικής ανασφάλειας, που προκλήθηκε από την απόφαση περί αντισυνταγματικότητας διατάξεων άρθρων του 3838/2010, το άρθρο 2 ρυθμίζει την εκκρεμότητα κτήσης ιθαγένειας σε τέκνα αλλοδαπών, που γεννιούνται στην Ελλάδα, καθώς και σε αλλοδαπούς, που έχουν αποφοιτήσει από ελληνικά σχολεία στην Ελλάδα. Πρόκειται για τις περιπτώσεις εκείνες, κατά τις οποίες είχαν υποβληθεί αιτήσεις από τους ενδιαφερόμενους σύμφωνα με το προγενέστερο νομοθετικό πλαίσιο, αλλά καταστάθηκαν ανενεργές λόγω της Εγκυκλίου του Αναπληρωτή Υπουργού Εσωτερικών 965/15.11.2012 για εκτεταμένο χρονικό διάστημα.

Το άρθρο 3 του Νόμου 4332/2015 αναγνωρίζει πλέον τη δυνατότητα εκούσιας απώλειας της ελληνικής ιθαγένειας σε όλες τις περιπτώσεις ατόμων, που την

απέκτησαν, ενόσω ήταν ανήλικοι χωρίς την εκδήλωση της σχετικής βούλησης περί αυτού.

Ολοκληρώνοντας κρίνεται απαραίτητο να επισημανθεί πως στα πλαίσια της προσπάθειας της ισχυροποίησης του δεσμού των μεταναστών με το Κράτος και της πλήρους εντάξεώς τους μέσω της διαδικασίας της ενσωμάτωσης στην ελληνική πραγματικότητα δίνεται η δυνατότητα στους αιτούντες με την παράγραφο εννιά (9) του άρθρου 1B του εν λόγω Νόμου να προβούν σε εξελληνισμό των ονοματεπωνυμικών τους στοιχείων.

Στο σημείο αυτό παρατίθεται ο κάτωθι πίνακας, που στηρίζεται σε στατιστικά στοιχεία της περιόδου 2011-2016, αναφορικά με την Κτήση Ελληνικής Ιθαγένειας.

Πίνακας 5.1

Κτήσεις Ελληνικής Ιθαγένειας ανά κατηγορία

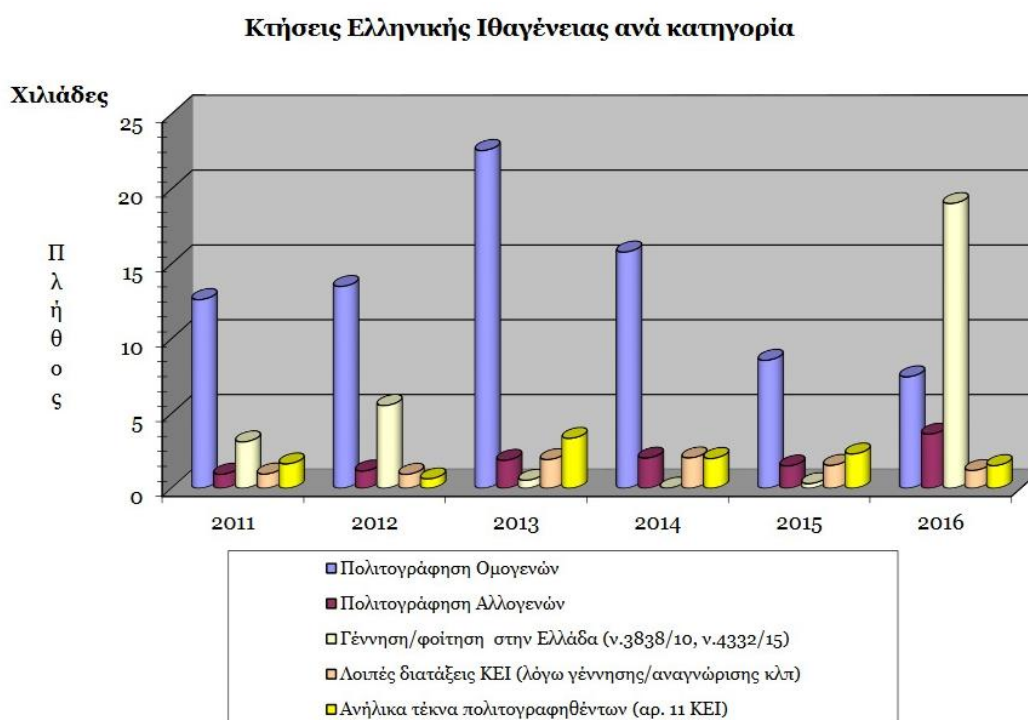
	2011	2012	2013	2014	2015	2016
Πολιτογράφηση Ομογενών	12.616	13.495	22.574	15.791	8.563	7.460
Πολιτογράφηση Αλλογενών	930	1.149	1.866	2.019	1.487	3.624
Γέννηση/φοίτηση στην Ελλάδα (ν.3838/10, ν.4332/15)	3.103	5.543	529	0	305	19.032
Λοιπές διατάξεις ΚΕΙ (λόγω γέννησης/αναγνώρισης κλπ)	946	928	1.917	2.029	1.529	1.183
Ανήλικα τέκνα πολιτογραφηθέντων (αρ. 11 ΚΕΙ)	1.627	622	3.337	1.990	2.294	1.515
ΣΥΝΟΛΟ	19.222	21.737	30.223	21.829	14.178	32.814

* Τα στοιχεία του 2016 έχουν αντληθεί απ' ευθείας από το ΟΠΣ και δεν έχουν διασταυρωθεί με τις κατά τόπους αρμόδιες υπηρεσίες

(Επεξεργασία: Σταύρος Πιοτόπουλος - Δ/ση Ιθαγένειας ΥΠ.ΕΣ.)

Αντίστοιχα σχετικό είναι και το γράφημα που ακολουθεί:

Διάγραμμα 5.1

(Επεξεργασία: Σταύρος Πιοτόπουλος - Δ/ση Ιθαγένειας ΥΠ.ΕΣ.)

Βάσει στοιχείων που έχουν δοθεί από το Υπουργείο Εσωτερικών φαίνεται πως από την αρχή της εφαρμογής του Νόμου 4332/2015 έχουν κατατεθεί 58.380 αιτήσεις για ελληνική ιθαγένεια από άτομα που έχουν γεννηθεί και σπουδάσει στην Ελλάδα με το 42,5% των αιτήσεων να έχουν κατατεθεί στις Αποκεντρωμένες Διοικήσεις της Αττικής. Στο ίδιο χρονικό διάστημα έχουν βγει 27.858 αποφάσεις (περί το 48%).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Η ΕΝΤΑΞΗ ΤΩΝ ΜΕΤΑΝΑΣΤΩΝ ΣΤΗΝ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ

6.1 Ένταξη - ενσωμάτωση - αφομοίωση

Μελετώντας, αναλύοντας και αξιολογώντας τους δύο τελευταίους διαδοχικά νόμους (3838/2010 και 4332/2015), οι οποίοι αφορούν στο μείζον ζήτημα της ιθαγένειας, γίνεται αβίαστα αντιληπτό πως οι νέες ρυθμίσεις, που περιλαμβάνουν, επιχειρούν να μετατοπίσουν το στρατηγικό βάρος της μεταναστευτικής πολιτικής προς τον πόλο της κοινωνικής ένταξης.

Η τελευταία ορίζεται ως η διαδικασία, με την οποία η κοινωνία ή ένα σύστημα επιτρέπει στα μέλη του να είναι κάτοχοι και φορείς ρόλων, στα πλαίσια της κοινωνικής οργάνωσης, προκειμένου να συμβάλλουν όλα τα μέλη στη λειτουργία του κοινωνικού συστήματος⁵³.

Η μεταναστευτική πολιτική σχετίζεται με το σύνολο των μέτρων και των υιοθετημένων κοινωνικών πρακτικών σύμφωνα με δύο αναγκαίους και συμπληρωματικούς άξονες, οι οποίοι αφενός ρυθμίζουν και ελέγχουν την είσοδο, τη διαμονή και την απασχόληση των μη πολιτών μιας συγκεκριμένης κοινωνίας και αφετέρου αντιμετωπίζουν τους ήδη εγκατεστημένους μεταναστευτικούς πληθυσμούς σε εθνικό έδαφος. Ο πρώτος άξονας αντιστοιχεί στην καθαρή «μεταναστευτική πολιτική» μιας χώρας και έχει χαρακτήρα περισσότερο «κατασταλτικό», «αμυντικό» και «αποθητικό» και άρα αρνητικό προς το περιεχόμενό του. Ο δεύτερος άξονας αντιστοιχεί στις λεγόμενες «πολιτικές ένταξης» και ενσωμάτωσης, που έχουν χαρακτήρα κατ' αρχήν θετικό και τείνουν να δημιουργήσουν τις νόμιμες και τυπικές προϋποθέσεις σύγκλισης των μεταναστευτικών πληθυσμών με τους πολίτες μιας κοινωνίας. Σύμφωνα με έρευνα, που διεξήχθη στον αστικό και περιαστικό χώρο της περιφέρειας Αττικής οι παράγοντες, που διαμορφώνουν τις διαδικασίες ένταξης των μεταναστών και προσδιορίζουν τη διαμονή τους στην ελληνική κοινωνία είναι η

---

⁵³ Abercrombie & Hills & Turner, 1991.

νομιμοποίηση, η γλώσσα, η απασχόληση, η κατοικία, η οικογένεια, η πολιτισμική και θρησκευτική ιδιαιτερότητα και οι άτυπες κοινωνικές σχέσεις⁵⁴.

Αναμφίβολα, ο βαθμός και ο τρόπος ένταξης των μεταναστών στις δομές κάθε χώρας έχει σημαντικές προεκτάσεις για την πολιτική, οικονομική και κοινωνική σταθερότητάς της. Για το λόγο αυτόν, τα κράτη διαμορφώνουν διακριτές δημόσιες πολιτικές με στόχο τη μεγιστοποίηση των θετικών και την ελαχιστοποίηση των αρνητικών συνεπειών της μετανάστευσης. Σύμφωνα με αυτά τα δεδομένα διακρίνουμε μεταξύ δυο ειδών πολιτικής που συνυπάρχουν συμπληρωματικά και/ή ανταγωνιστικά και με διαφορετικό στρατηγικό βάρος σε μια αλληλουχία κρατικών ενεργειών, πρωτοβουλιών και ρυθμίσεων. Ο πρώτος ιδεότυπος έχει ως κεντρικό στόχο τον έλεγχο των μεταναστευτικών ροών και πραγματώνεται με πολιτικές, όπως η περιφρούρηση και η επιτήρηση των συνόρων, η απέλαση και η επαναπροώθηση, η αυστηροποίηση του κανονιστικού πλαισίου και η υποστήριξη και ο συντονισμός των αρμόδιων υπηρεσιών της κεντρικής και της τοπικής διοίκησης με τα σώματα ασφαλείας. Ο δεύτερος ιδεότυπος πολιτικής στηρίζεται στην αποδοχή και την κοινωνική ένταξη των μεταναστών. Υλοποιείται με δυο στρατηγικές: την ενσωμάτωση και την αφομοίωση. Τα μέσα εφαρμογής πολιτικών κοινωνικής ένταξης είναι συνήθως η χορήγηση ή η ανανέωση αδειών, η ισονομία και η ισότιμη πρόσβαση σε παροχές του κράτους πρόνοιας, η νομιμοποίηση τελικά του μετανάστη και η πολιτογράφηση. Η ελληνική μεταναστευτική πολιτική προσανατολίζεται προς την εμπέδωση της αρτιότερης ευνομίας εστιάζοντας τη στρατηγική της στην ενσωμάτωση παρά στην αφομοίωση των νόμιμων αλλοδαπών μεταναστών⁵⁵.

Το μοντέλο της ενσωμάτωσης αποδέχεται την ύπαρξη της πολιτισμικής ετερότητας στο βαθμό που δεν τίθενται σε κίνδυνο οι πολιτισμικές αρχές της κοινωνίας υποδοχής. Το αφομοιωτικό μοντέλο ακολουθεί μια μονογλωσσική και μονοπολιτισμική προσέγγιση, προκειμένου να προωθηθεί ο κυρίαρχος πολιτισμός και να αφομοιωθεί σταδιακά η πολιτισμική ταυτότητα των μεταναστών⁵⁶. Πολλοί θεωρούν ότι η πολιτική αυτή αποτελεί μια διαδικασία ισοπέδωσης της προσωπικότητας του ανθρώπου, καθώς στο τέλος εξαλείφεται κάθε διαφορετικότητα.

---

⁵⁴ Παπαδοπούλου, 2006.

⁵⁵ Φακιολάς & Τζιφάκης, 2012, σελ. 1010.

⁵⁶ Πλαϊνός, 2017.

Μέσα σε αυτό, λοιπόν, το πλαίσιο της προσπάθειας, που συντελείται τα τελευταία χρόνια, για αποτελεσματική και εποικοδομητική διαχείριση του ξένου, του ανέταιρου, του ανοίκειου ένα μεγάλο ποσοστό του πληθυσμού της χώρας πρεσβεύει τις αρχές της ισοτιμίας, απαιτεί και επιθυμεί την αποδοχή, την αλληλεγγύη, τη δικαιοσύνη και την κατανόηση. Ωστόσο δεν υπάρχουν τυποποιημένες και άμεσα εφαρμόσιμες λύσεις. Άλλωστε η διαχείριση της διαφορετικότητας αποτελεί στοιχείο πολιτισμού, αφού «ο πολιτισμός αναδύεται με τη διαφορά, χάρη στη διαφορά και παρά τη διαφορά⁵⁷».

6.2 Προτεινόμενη πολιτική ένταξης μέσω της εκπαίδευσης

Η έλευση και η εγκατάσταση στην Ελλάδα ενός μεγάλου αριθμού μεταναστών έχει αλλοιώσει την πληθυσμιακή ομοιογένεια και έχει διαμορφώσει νέα κοινωνικά δεδομένα και νέες εκπαιδευτικές ανάγκες.

Αναφερόμενοι αρχικά στους ανήλικους αλλοδαπούς ανεκτίμητο εφόδιο και βαρύνουσας σημασίας για την ενταξιακή τους πορεία αναδεικνύεται η εκπαίδευση. Μέσω αυτής ο άνθρωπος ως κρίκος μιας τεράστιας, αλληλένδετης αλυσίδας αποκτά τη δεξιότητα να αλληλεπιδρά επιτυχημένα με άλλους ανθρώπους διαφορετικής προέλευσης, κουλτούρας, σκέψης, αντιλήψεων και συμπεριφοράς. Με αυτόν τον τρόπο μεγιστοποιούνται και πολλαπλασιάζονται τα οφέλη τόσο για τον ίδιο όσο και για τον κοινωνικό περίγυρο. Η συνεισφορά της σε τόσο κυρίαρχα κοινωνικά φαινόμενα, όπως είναι η πολυπολιτισμικότητα, η διαφορετικότητα και η διαχείρισή τους είναι αναμφισβήτητη και έγκειται στην απαραίτητη ευαισθητοποίηση, καθώς και στην παροχή επιστημονικής γνώσης – θεωρητικής και εργαλειακής. Ουσιαστικά αποτελεί το κοινό σημείο συνάντησης όλων των επιστημών, και δη των κοινωνικών, στην προσέγγιση και ερμηνεία των παραπάνω ζητημάτων⁵⁸.

---

⁵⁷ Strauss, 2003.

⁵⁸ Λαμβάνοντας ως χαρακτηριστικό παράδειγμα τη ναυτιλιακή αγορά και το εργασιακό περιβάλλον των πλοίων, όπου η παρουσία πολιτισμικών και θρησκευτικών μειονοτήτων αλλά και η ιδιομορφία του χώρου ημιουργούν ποικίλα ζητήματα. Η Εκπαίδευση και κυρίως η επιστημονική θεωρία της Εκπαίδευσης Ενηλίκων μπορεί να σθμβάλλει θετικά στην ανάδυση των προβλημάτων και στην κατανόησή τους με το παράλληλο αίτημα για συνεργασία και αποτελεσματική επικοινωνία όλων των διαφορετικών εμπλεκόμενων, βλ. αναλυτικά, Παχουνδάκης, 2014.

Αναλυτικά, μέσω της Διαπολιτισμικότητας καλλιεργείται στους εκπαιδευτικούς κόλπους η πολιτισμική συνείδηση, διατηρείται και ενισχύεται η πολιτιστική πολυμορφία. Πολλοί ταυτίζουν τη Διαπολιτισμικότητα με την Πολυπολιτισμικότητα, στην ουσία όμως η πρώτη ενέχει τη δεύτερη, καθώς η πρόθεση –δια φανερώνει τη διαλεκτική σχέση αλληλεπίδρασης και αλληλεξάρτησης μιας κοινωνικής πολυπολιτισμικής συνύπαρξης διαφορετικών πολιτισμών. Κατά την Καρακατσάνη η διαπολιτισμική εκπαίδευση δεν είναι στενά συνυφασμένη με ένα μάθημα, αλλά εμπλέκεται και διαπερνά όλα τα μαθήματα έχοντας ως στόχο την αποδοχή του άλλου μέσα από την αποδοχή των διαφορετικών πολιτιστικών και πολιτισμικών στοιχείων. Το σχολείο έχει τη δυνατότητα και οφείλει να αναδειχθεί σε εργαλείο ατομικής και πολιτισμικής αλλαγής αλλάζοντας ταυτόχρονα το βασικό τρόπο κατανόησης των πραγμάτων, των συνδέσεων και των δεσμεύσεων⁵⁹.

Ειδικότερα, η ποιότητα της εκπαιδευτικής διαδικασίας είναι άρρηκτα συνδεδεμένη με τον εκπαιδευτικό, ο οποίος αποτελεί σε πλείστες περιπτώσεις την κορωνίδα της επίλυσης των προβλημάτων, που μπορούν να ανακύψουν λόγω της διαφορετικότητας. Η ενδυνάμωση του ρόλου του, η επιμόρφωση και η προσεκτική επιλογή και τοποθέτησή του αποτελούν πρωταρχικό βήμα για τον εκσυγχρονισμό του σχολείου, που δεν μπορεί πλέον να αγνοεί τις κοινωνικές και πολιτισμικές αλλαγές του παρόντος. Ο σεβασμός απέναντι στο διαφορετικό, η ενσυναίσθηση, η ανεκτικότητα και η αλληλεγγύη επιβάλλεται να συνιστούν απαραίτητες προϋποθέσεις της σύγχρονης εκπαίδευσης. Καινοτόμες και προοδευτικές μέθοδοι διδασκαλίας, που θα συμπεριλαμβάνουν θέματα καταγωγής των αλλοδαπών μαθητών, τα παιχνίδια ρόλων, οι βιωματικές ασκήσεις και τα θεατρικά δρώμενα ενισχύουν τα μέγιστα και διευκολύνουν τη διαδικασία της ένταξης των παιδιών των μεταναστών στην ελληνική πραγματικότητα.

6.3 Η συμβολή της χώρας υποδοχής στην ένταξη των μεταναστών

Η κοινωνική ένταξη των μεταναστών είναι σε μεγάλο βαθμό ευθύνη της χώρας υποδοχής, η οποία ορίζει το θεσμικό πλαίσιο για τις μεταναστευτικές εισροές, χαράζει

---

⁵⁹ Καρακατσάνη, 2003, σελ. 189, 182.

στρατηγικές και αναπτύσσει πολιτικές, που οδηγούν στην τοποθέτησή τους στην κοινωνία. Ασφαλώς οι πολιτικές και στρατηγικές της χώρας υποδοχής, που οδηγούν στην κοινωνική ένταξη των μεταναστών είναι συνάρτηση του επιπέδου κοινωνικής και πολιτικής οργάνωσης, του συστήματος κοινωνικών αξιών, των πολιτισμικών προτύπων και των ιδεολογικών αντιλήψεων για τη θέση που έχουν στο παγκόσμιο σύστημα⁶⁰.

Δίχως άλλο, είναι γεγονός πως η ώσμωση των διαφορετικών πολιτισμών και των αποτελεσμάτων, που επιφέρει τόσο σε ατομικό όσο και σε συλλογικό επίπεδο, αποτελεί πρόκληση, η οποία χρήζει δημιουργικών και καινοτόμων στρατηγικών αντιμετώπισης. Η χώρα οφείλει να τοποθετήσει στην κορυφή του αξιολογικού της κώδικα τις αρχές της ισοτιμίας, να υποστηρίζει εμπράκτως την παροχή ίσων ευκαιριών σε όλους τους πολίτες και να προβάλλει τις πανανθρώπινες αξίες της αποδοχής της αλληλεγγύης, της δικαιοσύνης και της κατανόησης. Κομβικής σημασίας είναι και η δημιουργία κλίματος σεβασμού και γνώσης των έτερων κουλтурών, προκειμένου να επιτευχθεί αμοιβαίο όφελος.

Σύμφωνα με αυτά τα δεδομένα, προγράμματα ενταξιακής πολιτικής για την αντιμετώπιση όλων των επιμέρους ζητημάτων της ένταξης συμπεριλαμβανομένης της εκμάθησης της γλώσσας, της επαγγελματικής κατάρτισης, της απασχόλησης, της υγείας, και της κοινωνικής πρόνοιας κρίνονται επιβεβλημένα. Επίσης, ουσιαστικά προγράμματα ένταξης μέσω της ενσωμάτωσης μπορεί να εκπονηθούν και από την Τοπική Αυτοδιοίκηση, εφόσον ενισχυθεί δραστικά ο ρόλος της. Ιδιαίτερα, η συνεργασία της με φορείς της κοινωνίας των πολιτών για την ενδυνάμωση των υφιστάμενων πληθυσμών και την υποδοχή των νέων αλλά και με ομάδες από τις χώρες καταγωγής των νεοεισελθέντων, που διαμένουν για χρόνια στην Ελλάδα, θα ενδυναμώσουν τους μέχρι τώρα διαμένοντες στη χώρα αλλά θα δημιουργήσουν και ποιοτικές συνθήκες υποδοχής⁶¹.

---

⁶⁰ Κασμάτη, 2006.

⁶¹ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ, 2017, σελ. 114-115.

6.4 Ο ρόλος της Αποκεντρωμένης Διοίκησης στη διαδικασία ένταξης

Σύμφωνα με το άρθρο 25, παρ. 1 και 2 του Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας όλα τα θέματα της ιθαγένειας υπάγονται στην αρμοδιότητα του Υπουργείου Εσωτερικών, ενώ η κτήση ή μη της ελληνικής ιθαγένειας διαπιστώνεται με απόφαση του Συντονιστή της Αποκεντρωμένης Διοίκησης.

Η εν λόγω Υπηρεσία αποτελεί βαθμίδα της ελληνικής Δημόσιας Διοίκησης και είναι ένας καινοτόμος Οργανισμός, που συστάθηκε το 2011. Γενικότερα, οι Αποκεντρωμένες Διοικήσεις της χώρας είναι φορείς παροχής υπηρεσιών με αποστολή την εξυπηρέτηση του πολίτη στον πληρέστερο βαθμό λειτουργώντας με διαφάνεια, δικαιοσύνη και αποτελεσματικότητα. Η Διεύθυνση Αλλοδαπών και Μετανάστευσης, καθώς και η Διεύθυνση Αστικής Κατάστασης και Κοινωνικών Υποθέσεων είναι δύο από τις πολυάριθμες Διευθύνσεις του Οργανισμού, όπου προσέρχεται καθημερινά πληθώρα κοινού με φυλετική, πολιτισμική και θρησκευτική ποικιλομορφία προς διεκπεραίωση υποθέσεων του, οι οποίες σχετίζονται και με την εξασφάλιση αδειών παραμονής και εργασίας αλλά και την απόκτηση ελληνικής ιθαγένειας. Η γνώση για τις ιδιαιτερότητες και την ταυτότητα των αποδεκτών των υπηρεσιών αυτών κρίνεται κομβική για τη σωστή και ολοκληρωμένη εξυπηρέτησή τους⁶².

Κάτω από αυτήν την οπτική γωνία, η ολιστική αντιμετώπιση του ζητήματος χορήγησης ιθαγένειας με σεβασμό στα ανθρώπινα δικαιώματα και διευκολύνοντας κατά κύριο λόγο τις περίπλοκες και χρονοβόρες διαδικασίες επιδεικνύει ισχυρή πολιτισμική συνείδηση, δέσμευση για την πολιτισμική πολυμορφία και κατοχυρώνει τη βαθμιαία αλλά ταχύρρυθμη ένταξη των αλλοδαπών στο πολιτικό σύστημα. Σε αυτό το πλαίσιο επιβάλλεται να εξασφαλιστεί και η συμμετοχή των μεταναστών στο σχεδιασμό, την εφαρμογή, την αξιολόγηση και τον επανασχεδιασμό κάθε προγράμματος, που τους αφορά⁶³. Η ομαλή ενσωμάτωση στην οικονομική και κοινωνική ζωή της χώρας τεκμηριώνει το γνήσιο δεσμό του αλλοδαπού προς την ελληνική κοινωνία, εκτονώνει τις εντάσεις και οδηγεί σε καθολική πρόοδο και ανάπτυξη.

---

⁶² Προς αυτόν τον άξονα ο πρόσφατος Οδηγός Διαφορετικότητας για δημόσιους υπαλλήλους με σκοπό την καταπολέμηση των διακρίσεων με τίτλο «Ποιον έχω απέναντί μου» κρίνεται ιδιαίτερα βοηθητικός. Συνήγορος του Πολίτη, 2007-2013, στο <https://www.synigoros.gr/resources/web>

⁶³ Γεωργούλας, 2001.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΙΘΑΓΕΝΕΙΑ

Η άνοδος της διεθνούς μετανάστευσης και η εξάπλωση της πολιτιστικής παγκοσμιοποίησης κατέστησαν τα σύνορα των κρατών μελών ολοένα και πιο «διαπερατά»⁶⁴.

Πολύ πριν την προσφυγική κρίση του 2015 η Ευρωπαϊκή Ένωση είχε θέσει ως στόχο την εναρμόνιση της πολιτικής για το άσυλο και τους πρόσφυγες. Πολλές χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης υποστηρίζουν όμως διαφορετικές θέσεις, πράγμα το οποίο κατέστη ιδιαίτερος σαφές κατά την προσφυγική κρίση. Η Ευρωπαϊκή Επιτροπή επιμένει σχετικά με την αναγκαιότητα θέσπισης κοινών προτύπων⁶⁵.

Ωστόσο, στο ζήτημα της ιθαγένειας προωθείται μια «κοσμοπολίτικη» αντίληψη που επιδιώκει την αποσύνδεση των πολιτικών δικαιωμάτων από την ιθαγένεια των κρατών-μελών. Στην κατεύθυνση αυτή ορισμένα πολιτικά δικαιώματα, όπως το δικαίωμα αναφοράς στο Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο (άρθρο 194 ΣΕΚ), το δικαίωμα υποβολής καταγγελίας στον Ευρωπαϊκό Διαμεσολαβητή (άρθρο 195 ΣΕΚ) και το δικαίωμα πρόσβασης στα έγγραφα (άρθρο 255 ΣΕΚ) παρέχονται σε κάθε πρόσωπο, που κατοικεί σε κράτος-μέλος. Στο βαθμό εξάλλου που ορισμένα κράτη-μέλη έχουν ήδη αναγνωρίσει μονομερώς υπέρ των υπηκόων των τρίτων χωρών τα δικαιώματα του εκλέγειν και εκλέγεσθαι στις εκλογές για την τοπική αυτοδιοίκηση ενδέχεται να επιχειρηθεί η κοινοτική ρύθμιση αυτού του θέματος. Στόχος, άλλωστε, της Ευρωπαϊκής Ένωσης είναι η αξιόπιστη εφαρμογή των αρχών του κράτους δικαίου⁶⁶.

Η συζήτηση για την Ιθαγένεια της Ένωσης και τα δικαιώματα, που συνεπάγεται, άρχισε με τη Συνθήκη για την ίδρυση της Ευρωπαϊκής Ένωσης, που υπογράφηκε στο Μάαστριχτ το 1992. Σύμφωνα με όσα ισχύουν μετά τη μεταρρύθμιση με τη Συνθήκη της Λισαβόνας, άρθρο 20, παρ. 1, της ΣΛΕΕ, θεσπίζεται η Ιθαγένεια της Ένωσης και «Πολίτης της Ένωσης είναι κάθε πρόσωπο που έχει την υπηκοότητα

---

⁶⁴ Heywood, 2014, σελ. 90.

⁶⁵ https://ec.europa.eu/cyprus/sites/cyprus/files/60_reasons_eu_el-cyprus.pdf

⁶⁶ Μαραβέγιας & Τσινισιζέλης, 2007, σελ. 442.

ενός κράτους - μέλους». Η Ιθαγένεια της Ένωσης προστίθεται και δεν αντικαθιστά την εθνική ιθαγένεια. Στα άρθρα 21, 22, 23 και 24 της ΣΛΕΕ αναλύονται διεξοδικά τα θεμελιώδη δικαιώματα του Ευρωπαίου Πολίτη. Ακόμη σύμφωνα με τον Χάρτη Θεμελιωδών Δικαιωμάτων της ΕΕ προστατεύονται τα ανθρώπινα δικαιώματα εν συνόλω. Επιπροσθέτως το άρθρο 11 θέτει ένα στόχο, ο οποίος αφορά στην εκπροσώπηση των πολιτών στα Ευρωπαϊκά Θεσμικά Όργανα⁶⁷.

Όπως συμβαίνει και με την εθνική ιθαγένεια, η Ιθαγένεια της Ευρωπαϊκής Ένωσης αναφέρεται στη σχέση μεταξύ του πολίτη και της Ένωσης, η οποία καθορίζεται από τα δικαιώματα, τις υποχρεώσεις και τη συμμετοχή του πολίτη στην πολιτική ζωή. Σκοπός της είναι να γεφυρωθεί το χάσμα λόγω του γεγονότος ότι τα ενωσιακά μέτρα αφορούν ολοένα και περισσότερο στους πολίτες της ΕΕ, ενώ η άσκηση των δικαιωμάτων, η εκπλήρωση των καθηκόντων και η συμμετοχή στις δημοκρατικές διαδικασίες εξακολουθούν να αποτελούν σχεδόν αποκλειστικά εθνική υπόθεση. Στόχος είναι να ενισχυθεί η αίσθηση ταύτισης των πολιτών με την Ευρωπαϊκή Ένωση και να αναπτυχθεί μια ευρωπαϊκή κοινή γνώμη, μια ευρωπαϊκή πολιτική συνείδηση και μια αίσθηση ευρωπαϊκής ταυτότητας⁶⁸.

Αναλύοντας τα δικαιώματα και τις έννομες συνέπειες, που απορρέουν από τις διατάξεις για την Ιθαγένεια της Ένωσης, γίνεται αντιληπτό πως η τελευταία καθιστά τον Ευρωπαίο Πολίτη ικανό να προωθεί τα δημοκρατικά του αιτήματα προς και μέσω των ευρωπαϊκών θεσμών. Του παρέχει μεγαλύτερη ελευθερία και περισσότερες επιλογές:

- Την ελευθερία να επιλέξει τη χώρα της Ε.Ε, όπου θέλει να εγκατασταθεί, να εργαστεί, να αναπτύξει επιχειρηματική δραστηριότητα, να συνταξιοδοτηθεί.
- Την ελευθερία να κυκλοφορεί χωρίς συνοριακούς και τελωνειακούς ελέγχους σε όλη την επικράτεια της Ε.Ε.
- Το δικαίωμα σε ιατροφαρμακευτική περίθαλψη, αν αρρωστήσει ή του συμβεί ατύχημα σε άλλη χώρα της Ε.Ε από τη δική του.
- Το δικαίωμα να εκλέγει ευρωβουλευτές, ή να εκλέγεται ο ίδιος, καθώς και να εκλέγει τις τοπικές αρχές στο κράτος - μέλος διαμονής του.

---

⁶⁷ <http://europedirect.acci.gr/ευρωπαϊκή-ιθαγένεια-δικαιώματα-και-υ/>

⁶⁸ http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_2.1.1.html

- Το δικαίωμα στη λεγόμενη διπλωματική και προξενική προστασία, αν το κράτος μέλος δεν εκπροσωπείται στη συγκεκριμένη χώρα.
- Το δικαίωμα να μπορεί να επικαλεσθεί ενώπιον των δικαστηρίων της χώρας του την ισχύ και την εφαρμογή του Κοινοτικού Δικαίου. Μπορεί επίσης να καταφύγει στο Ευρωπαϊκό Δικαστήριο ή στον Ευρωπαϊό Διαμεσολαβητή και να καταθέσει ανέξοδα καταγγελία ενώπιον της Επιτροπής ή του Ευρωκοινοβουλίου⁶⁹.

Αν ένα φυσικό πρόσωπο έχει την ιθαγένεια ενός κράτους μέλους, ρυθμίζεται μόνο με αναφορά στο εθνικό δίκαιο του οικείου κράτους μέλους. Κάτω από αυτές τις συνθήκες εξαρτάται από κάθε κράτος μέλος να καθορίσει τους όρους απόκτησης και απώλειας της ιθαγένειας. Ωστόσο τα κράτη μέλη επιβάλλεται να λαμβάνουν δεόντως υπ' όψιν το καθεστώς της Ευρωπαϊκής Ιθαγένειας κατά τον καθορισμό των ζητημάτων απονομής της⁷⁰.

Χαρακτηριστικό παράδειγμα αποτελεί η υπόθεση του J. Rottmann, ο οποίος είχε την αυστριακή ιθαγένεια από τη γέννησή του και στη συνέχεια πολιτογραφήθηκε Γερμανός. Το Δικαστήριο επιβεβαίωσε ότι ένα κράτος μέλος της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κατά την άσκηση της αρμοδιότητάς του στον τομέα της ιθαγένειας, μπορεί να ανακαλεί την πράξη απονομής της ιθαγένειάς του σε πολίτη της Ένωσης, εφόσον ο ενδιαφερόμενος την απέκτησε, κατόπιν πολιτογράφησης, χάρη σε απάτη. Το κράτος μέλος έχει τη δυνατότητα αυτή, έστω και αν η ανάκληση έχει ως συνέπεια ότι ο ενδιαφερόμενος χάνει την Ιθαγένεια της Ένωσης λόγω του γεγονότος ότι δεν έχει πλέον την ιθαγένεια κανενός κράτους μέλους. Στην περίπτωση αυτή πάντως, η απόφαση ανάκλησης πρέπει να είναι σύμφωνη με την αρχή της αναλογικότητας. Το Δικαστήριο επιβεβαιώνει έτσι ότι τα κράτη μέλη είναι αρμόδια να καθορίζουν τις προϋποθέσεις κτήσης και απώλειας της ιθαγένειας, ενώ παράλληλα υπενθυμίζει ότι τα κράτη μέλη, κατά την άσκηση αυτών των αρμοδιοτήτων τους, οφείλουν να τηρούν το δίκαιο της Ένωσης. Πρέπει ιδίως να εξακριβώνεται αν η ανάκληση της πολιτογράφησης και η συνακόλουθη απώλεια των δικαιωμάτων που απονέμονται σε κάθε πολίτη της Ένωσης –και μεταξύ των οποίων καταλέγεται το δικαίωμα επίκλησης της απαγόρευσης κάθε διάκρισης λόγω ιθαγένειας– είναι δικαιολογημένες και ανάλογες σε σχέση με τη βαρύτητα της παράβασης που έχει τελέσει ο ενδιαφερόμενος, με τον χρόνο που έχει

⁶⁹ Παπακωνσταντίνου & Κατσίρας, 2007, σελ. 120.

⁷⁰ <http://eudo-citizenship.eu/eu-citizenship>

παρέλθει μεταξύ της απόφασης πολιτογράφησης και της απόφασης ανάκλησής της και με τη δυνατότητα του ενδιαφερομένου να ανακτήσει την αρχική του ιθαγένεια. Όταν ο ενδιαφερόμενος έχει αποκτήσει την ιθαγένεια χάρη σε απάτη, το δίκαιο της Ένωσης δεν υποχρεώνει το κράτος μέλος να μην προβεί στην ανάκληση της πολιτογράφησης για τον λόγο και μόνο ότι ο ενδιαφερόμενος δεν ανακτά την ιθαγένεια του κράτους μέλους της καταγωγής του. Στο εθνικό δικαστήριο εναπόκειται πάντως να εκτιμήσει κατά πόσον η τήρηση της αρχής της αναλογικότητας απαιτεί, ενόψει όλων των κρίσιμων περιστάσεων, να προβλέπεται ότι ο ενδιαφερόμενος θα έχει στη διάθεσή του, πριν αρχίσει να παράγει αποτελέσματα η απόφαση ανάκλησης της πολιτογράφησης, ένα εύλογο χρονικό διάστημα εντός του οποίου θα πρέπει να επιδιώξει να ανακτήσει την ιθαγένεια του κράτους μέλους της καταγωγής του. Ο Rottmann είχε αποκρύψει το γεγονός ότι εκκρεμούσε κατ' αυτού ποινική διαδικασία στην Αυστρία και επομένως είχε αποκτήσει τη γερμανική ιθαγένεια χάρη σε απάτη. Η πολιτογράφηση του J. Rottmann στη Γερμανία είχε ως αποτέλεσμα, σύμφωνα με το αυστριακό δίκαιο, την απώλεια της αυστριακής ιθαγένειάς του και η ανάκληση της πράξης πολιτογράφησης του στη Γερμανία δεν καταλήγει αυτόματα στην ανάκτηση από τον ενδιαφερόμενο της αυστριακής ιθαγένειάς του⁷¹.

Σε αυτό το σημείο κρίνεται επιτακτικό να τονιστεί πως ο Ευρωπαίος Πολίτης δεν έχει μόνο δικαιώματα αλλά και υποχρεώσεις, όπως είναι ο σεβασμός του πολιτισμού και της διαφορετικής κουλτούρας κάθε λαού της Ευρωπαϊκής Ένωσης, η τήρηση των νόμων που ισχύουν σε κάθε άλλο κράτος μέλος και η διασφάλιση της κοινής συνύπαρξης και συνεργασίας. Αυτό μπορεί να γίνει κοινή συνείδηση στους πολίτες, μόνο μέσω της ενεργούς συμμετοχής τους ενάντια σε κοινωνικά φαινόμενα, όπως ο ρατσισμός και η ξενοφοβία, δημιουργώντας τάσεις συνοχής και ανάπτυξης του δημοκρατικού πολιτεύματος στο εσωτερικό της Ευρωπαϊκής Ένωσης, κάτι το οποίο υποστηρίζεται ένθερμα από όλα τα θεσμικά όργανα της Ένωσης⁷².

Ωστόσο, σε κάθε περίπτωση καθίσταται αντιληπτό πως με τη θέσπιση της Ευρωπαϊκής Ιθαγένειας άρχισε η προσπάθεια για την απόκτηση πλέον μιας κοινής ιθαγένειας, της Ευρωπαϊκής, εγχείρημα που ακόμα βρίσκεται σε πρώιμο στάδιο.

---

⁷¹ http://europa.eu/rapid/press-release_CJE-10-15_el.htm

⁷² <http://europedirect.acci.gr/ευρωπαϊκή-ιθαγένεια-δικαιώματα-και-υ/>

ΕΠΙΛΟΓΟΣ - ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Στη σύγχρονη πραγματικότητα του 21^{ου} αιώνα, στην εποχή της παγκοσμιοποίησης και των μεγάλων αλλαγών στις δομές των κοινωνικών και οικονομικών συστημάτων, της ομογενοποίησης του πολιτισμού, της εξάλειψης της διαφοράς και της εμπορευματοποίησης, όπου τα άτομα καλούνται να αντλήσουν τα πολιτιστικά σημεία αναφοράς τους από ένα «πλανητικό απόθεμα» και όπου η διαφοροποίηση μεταξύ των διαφορετικών πολιτισμικών ταυτοτήτων είναι δυσδιάκριτη, η υφή της διαφοράς τίθεται υπό διαπραγμάτευση⁷³.

Οι σύγχρονες ανομοιογενείς κοινωνίες χαρακτηρίζονται από τη χωρική και αναπόφευκτα την κοινωνική συνύπαρξη πολλών διαφορετικών εθνικών, πολιτισμικών και θρησκευτικών κοινοτήτων. Η επαφή με τους μετανάστες και με ποικίλες φυλετικές και θρησκευτικές μειονότητες είναι σχεδόν καθημερινή και λαμβάνει χώρα σε όλες τις κοινωνικές συναναστροφές. Κατά συνέπεια, το διηλεκτώδες αυτό αυξανόμενο φαινόμενο της πολυπολιτισμικότητας σε συνδυασμό με την ανάγκη για επιτυχημένη συνύπαρξη και επικοινωνία οδήγησε σε μια ανθρωπιστική και δημοκρατικά συμβατή αντιμετώπιση του φαινομένου μέσω της διαμόρφωσης νέων εθνικών πολιτικών εν όψει των μεταβαλλόμενων κοινωνικών συνθηκών.

Οι τρόποι απόκτησης της ιθαγένειας, που αναγνωρίζει το ελληνικό κράτος και υιοθέτησε πρόσφατα ως καινοτόμα, εθνική πολιτική, επιχειρούν να συμπεριλάβουν αλλοδαπούς, οι οποίοι διαμορφώνουν μόνιμα και νόμιμα τη ζωή τους στη χώρα αναπτύσσοντας βιοτικούς δεσμούς στα πλαίσια της ελληνικής κοινωνίας. Το κριτήριο της γέννησης και κυρίως της φοίτησης για τη χορήγηση ιθαγένειας είναι πλέον πρόσφορο να αποδείξει την πραγματική σχέση τού αλλοδαπού με την ελληνική πραγματικότητα και καθημερινότητα, μακριά από υποκειμενικές, αξιολογικές κρίσεις.

Κατ' αυτόν τον τρόπο στο παρόν πόνημα, αφού αποσαφηνίστηκαν όροι, που σχετίζονται με την ιθαγένεια, έγινε μια διαχρονική προσέγγιση στον Ιθαγενειακό Κώδικα και Νόμο και αναφέρθηκαν με συντομία οι προϋποθέσεις για την απόκτηση ιθαγένειας στην Ελλάδα, δόθηκε ιδιαίτερη έμφαση στον παράγοντα της γέννησης και κυρίως της φοίτησης σε ελληνικό σχολείο ως της βασικότερης προϋπόθεσης για την

---

⁷³ www.eparaschou.gr

ένταξη των μεταναστών μέσω της ενσωμάτωσης, όπως χαρακτηριστικά και ενεργά υποστηρίχτηκε από τους δυο, τελευταίους Νόμους, τον 3838/2010 και τον 4332/2015, που τροποποίησαν τον Ιθαγενειακό Κώδικα και έθεσαν ως στόχο την ακώλυτη ένταξη των νεαρών αλλοδαπών στο κοινωνικό σύνολο.

Η προσέγγιση που αξιακά είναι πιο κοντά στην καλλιέργεια πολιτισμικής συνείδησης και στη διατήρηση και ενίσχυση της πολιτιστικής πολυμορφίας στο χώρο της εκπαίδευσης είναι εκείνη της Διαπολιτισμικότητας. Μέσω αυτής επιτυγχάνεται αρχικά εντός σχολικού περιβάλλοντος η εποικοδομητική συνύπαρξη, η επικοινωνία, η αλληλεπίδραση και η συνεργασία μεταξύ των νεαρών μελών της χώρας, κάτι που αναπόδραστα θα μεταφερθεί στην κοινωνία των πολιτών αργότερα.

Επιπρόσθετα σημαίνουσα για την εύρυθμη ένταξη των μεταναστών κρίνεται και η συμβολή της χώρας υποδοχής. Εκτός από την πολιτική της χορήγησης ιθαγένειας, που ακολουθείται, το ενδιαφέρον για τη διδασκαλία της γλώσσας, το θέμα της υγειονομικής περίθαλψης αλλά και της εξασφάλισης εργασίας των μεταναστών διαδραματίζει πρωτεύοντα ρόλο με πολλαπλασιαστικά πλεονεκτήματα.

Μέσα στο πλαίσιο της ανάγκης επιζήτησης αποτελεσματικών λύσεων για την ένταξη των μεταναστών προτάθηκε και η ενίσχυση του ρόλου της Αποκεντρωμένης Διοίκησης ως φορέας παροχής υπηρεσιών σε μετανάστες.

Ακολούθως έγινε αναφορά στην Ευρωπαϊκή Ιθαγένεια ως νέο θεσμό, στη σχέση της με την εθνική ιθαγένεια και στα δικαιώματα που προκύπτουν προς όφελος των πολιτών της Ένωσης.

Ωστόσο, σε αυτό το σημείο κρίνεται χρήσιμο να τονιστεί πως η αναδιάρθρωση των διοικητικών διαδικασιών με βάση τις σύγχρονες αρχές οργάνωσης και η βελτίωση του θεσμικού πλαισίου θα υπηρετούσε αποτελεσματικότερα και αποδοτικότερα το δημόσιο συμφέρον και την κοινωνική συνοχή.

Η καταπολέμηση της γραφειοκρατίας, η ενίσχυση της διαφάνειας της διοικητικής δράσης, η βελτίωση της ποιότητας των υπηρεσιών, ο επανακαθορισμός, η απλοποίηση και η πρωτοτυποποίηση των εσωτερικών διαδικασιών, η προώθηση της ηλεκτρονικής διακυβέρνησης και η κωδικοποίηση των νομικών πληροφοριών θα διευκόλυναν τα μέγιστα τον αλλοδαπό πολίτη που επιθυμεί την ελληνική ιθαγένεια.

Πρακτικές προτάσεις, όπως η μείωση των δικαιολογητικών, που χρειάζεται να προσκομίσει ο μετανάστης, προκειμένου να ολοκληρωθεί η διαδικασία, η κατάργηση των ενδιάμεσων σταδίων συμπεριλαμβανομένης και της εμπλοκής των συναρμόδιων Υπηρεσιών ή η εξασφάλιση της ηλεκτρονικής επικοινωνίας μαζί τους, η αυτεπάγγελτη αναζήτηση των απαιτούμενων εγγράφων, η δημιουργία βάσης δεδομένων για άντληση και διασταύρωση στοιχείων αλλά και ο σχεδιασμός μιας ενιαίας και ολοκληρωμένης επιχειρησιακής αρχιτεκτονικής της Ποινικής διαδικασίας, η οποία απαιτείται για τη χορήγηση ιθαγένειας, θα επέλυαν τις έντονες δυσλειτουργίες και θα εξομούσαν τις χρονικές καθυστερήσεις διευκολύνοντας τον ενδιαφερόμενο. Επιπρόσθετα, η άνιση κατανομή του υπαλληλικού προσωπικού, που επηρεάζει ακόμα και νευραλγικές θέσεις σε Υπηρεσίες του Δημοσίου, αποτελεί μια από τις σοβαρότερες παθογένειες στη Διοίκηση και επιτείνει τις χρονοβόρες διαδικασίες .

Ολοκληρώνοντας θα υποστηρίξαμε πως η σύνταξη ενός τέλειου νόμου για την ιθαγένεια αποτελεί χιμαιρικό έργο μιας ιδανικής κοινωνίας, διότι ένας νόμος ενδέχεται θεωρητικά να είναι λειτουργικός, εντούτοις στην εφαρμογή και στην πράξη εντοπίζονται σχεδόν πάντα δυσχέρειες. Στόχος πρέπει να είναι η ύπαρξη ενός θεσμικού πλαισίου, που θα περιβάλλει με τρόπο αποτελεσματικό τη διαδικασία απονομής ιθαγένειας για το παρόν και το μέλλον.

Έχοντας πλέον αποκτήσει σφαιρικότερη γνώση για την ιθαγενειακή πολιτική στην Ελλάδα, ως αποτελέσει η εν λόγω διπλωματική εργασία ένα λιθαράκι στην προσπάθεια για πληρέστερη και βαθύτερη κατανόηση της σημασίας της φοίτησης των μεταναστών σε Ελληνικά σχολεία, προκειμένου να ενταχθούν στη σύγχρονη κοινωνία.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνική

Αμίτσης, Γ. & Λαζαρίδη Γ. (2001). *Νομικές και κοινωνικοοικονομικές Διαστάσεις της Μετανάστευσης στην Ελλάδα*. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σ.258.

Βασιλικό Διάταγμα, (1835), *N. 15^{ης}/27^{ης} Μαΐου 1835*, ΦΕΚ αρ. 20.

Βασιλικό Διάταγμα, (1856), *N. 29^{ης} Οκτωβρίου 1856*, ΦΕΚ αρ. 75.

Γεωργούλας, Σ. (2001). *Η νέα μεταναστευτική κοινωνική πολιτική στην Ελλάδα και η νομιμοποίησή της*, in: Μαρβάκης Αθ., Παρσανόγλου Δ., Παύλου Μ. *Μετανάστες στην Ελλάδα*. Εκδόσεις Ελληνικά Γράμματα, Αθήνα, σσ. 199-226.

Δαγτόγλου, Π. (2005). *Συνταγματικό Δίκαιο, Ατομικά Δικαιώματα, Τόμος Α'*. Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Αθήνα – Κομοτηνή, σ.106.

Διεθνής Μεταναστευτική Νομοθεσία, (2009). *ΓΛΩΣΣΑΡΙΟ ΓΙΑ ΤΗ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΣΗ*. International Organization for Migration, σ. 49.

Έκθεση Αξιολόγησης Συνεπειών Ρυθμίσεων στο σχέδιο Νόμου «*Τροποποίηση διατάξεων Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας – Ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη των Οδηγιών 2011/98/ΕΕ σχετικά με την ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χορήγηση στους πολίτες τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην Επικράτεια κράτους - μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζομένους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος - μέλος και 2014/36/ΕΕ σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονή πολιτών τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία και άλλες διατάξεις*», 2015, σ. 63.

ΕΚΚΕ. (2008). *Θεσμικό πλαίσιο της μετανάστευσης σε εθνικό και ευρωπαϊκό επίπεδο*, Αθήνα, σ.7.

Έμκε-Πουλοπούλου, Η. (2007). *Η μεταναστευτική πρόκληση*. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σσ. 51-54.

ΕΚΚΕ (2011), *Ένταξη των Παιδιών των Μεταναστών στην Ελληνική Κοινωνία "Δεύτερη Γενιά"* ΟΔΗΓΟΣ ΚΑΛΩΝ ΠΡΑΚΤΙΚΩΝ, Ε.Ε.Τ.Α.Α, Αθήνα, σ. 51.

Καρακατσάνη. (2003). *Εκπαίδευση και πολιτική διαπαιδαγώγηση*, σ. 182 & 189, Εκδόσεις Μεταίχμιο, Αθήνα.

Καρύδης, Β. (1996). *Η Εγκληματικότητα των Μεταναστών στην Ελλάδα*, σ. 17. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα.

Κασιμάτη, Κ. (2006). *"Η ένταξη των Αλβανών μεταναστών στην ελληνική κοινωνία"*, in: Μπάγκαβος Χ., Παπαδοπούλου Δ., *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, σσ. 353-412.

Μανωλοπούλου-Βαρβιτσιώτη. (1990). *Η διεθνής προστασία των ανθρώπινων δικαιωμάτων*, Εκδόσεις Ειρήνη, Αθήνα, σσ. 30-33.

Μαραβέγιας, Ν. (2016). *ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ Δημιουργία, Εξέλιξη, Προοπτικές*, Εκδόσεις ΚΡΙΤΙΚΗ, Αθήνα, σ. 480.

Μαραβέγιας, Ν. & Τσινιζέλης, Μ. (2007). *ΝΕΑ ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ ΕΝΩΣΗ. ΟΡΓΑΝΩΣΗ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΕΣ 50 ΧΡΟΝΙΑ*, Εκδόσεις ΘΕΜΕΛΙΟ, Αθήνα, σ. 442.

Μπάλιας, Σ. (2008). *Ενεργός πολίτης και εκπαίδευση*, Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σ. 305.

Μπαμπινιώτης. (2002). *Λεξικό της Νέας Ελληνικής Γλώσσας*, Εκδόσεις Κέντρο Λεξικολογίας, Αθήνα, σσ. 775, 1841-1842.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ ΚΑΙ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΕΠΙΤΡΟΠΗ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ. (2017). *Ανθρώπινες Ροές στην Ελλάδα και την Ευρώπη σήμερα Πτωχές του Φαινομένου και Τρόποι Αντιμετώπισης*, ΚΑΜΠΥΛΗ ΑΕΒΕ, Αθήνα, σσ. 114-115.

Παπαδοπούλου, Δ. (2006). *Μορφές κοινωνικής ένταξης και κοινωνικής ενσωμάτωσης των μεταναστών. Το παράδειγμα της Περιφέρειας Αττικής*, in: Μπάγκαβος Χ., Παπαδοπούλου Δ. *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, σσ. 291-353.

Παπαδοπούλου, Δ. (2006). *Μετανάστευση και ένταξη των μεταναστών στην ελληνική κοινωνία*, Εκδόσεις Gutenberg, Αθήνα, σσ. 353-412.

Παπακωνσταντίνου, Κ. & Κατσίρας, Λ. (χ.χ). *Πολιτική και Δίκαιο*, Οργανισμός Εκδόσεων Διδακτικών Βιβλίων, Αθήνα, σ. 120.

Παπασιώπη-Πασιά, Ζ. (2012), *Η αρχή του αίματος: εθνικότητα ή ελληνικότητα; Εξελίξεις και σύγχρονες τάσεις του ελληνικού δικαίου ιθαγένειας*. ΕφημΔΔ , σ. 294.

Παπασιώπη-Πασιά, Ζ. (1987), *Δίκαιο Ιθαγένειας. Κτήση και απώλεια της ελληνικής ιθαγένειας*, Εκδόσεις ΣΑΚΚΟΥΛΑ, Θεσσαλονίκη, σσ. 63-67.

Παπαστυλιανός, Χ. (2010), *Προς μια αλλαγή παραδείγματος σχετικά με την κτήση της ελληνικής ιθαγένειας, την πολιτική συμμετοχή των αλλοδαπών και την ιδιότητα του πολίτη*, ΕφημΔΔ, σ. 11.

Παχουνδάκης, Ι. (2014), *Διαχείριση της Πολιτισμικής και Θρησκευτικής Ετερότητας*, Αθήνα.

Παχουνδάκης, Ι. (2014), *Θρησκευτικές και Πολιτισμικές Ετερότητες στην Ελληνική Κοινωνία, Βασικά Κείμενα Μελέτης*, e-book, ISBN 978-1-304-90411-9, Αθήνα σ. 201e.

- Πλαϊνός. (2017), *Διαπολιτισμική αγωγή : Έννοια, σκοποί και στόχοι*.
- Σταυρουλάκη. (2016), *Μεταναστευτικό Δίκαιο και Δίκαιο Ιθαγένειας*. Εκδόσεις Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα, σσ. VIII, 592, 563-564.
- Συμβούλιο της Επικράτειας, 460/2013 απόφαση Ολ. ΣτΕ (Δ' Τμήμα), σκέψη 10.
- Συμβούλιο της Επικράτειας, 460/2013 απόφαση Ολ. ΣτΕ (Δ' Τμήμα), σκέψη 10.
- Τζιφάκης, Φ. (2012), *Μεταξύ ελέγχου πληθυσμιακών ροών και κοινωνικής ένταξης : Η ελληνική μεταναστευτική πολιτική από την οπτική της θεωρίας των διεθνών σχέσεων*. Εκδόσεις Παπαζήση & Πανεπιστημιακές, Αθήνα.
- Τσαούση, Δ. (1996), *Η κοινωνία του Ανθρώπου*. Εκδόσεις Παπαζήση, Αθήνα, σελ. 238
- Υπουργείο Εσωτερικών, ΝΔ. 3370/1955, ΦΕΚ Α' αρ. 258.
- Υπουργείο Εσωτερικών, Ν. 3284/2004, 10.11.2004, ΦΕΚ Α', Αρ. Φύλλου 217.
- Υπουργείο Εσωτερικών (2010), «Αιτιολογική έκθεση στο σχέδιο Νόμου «Σύγχρονες διατάξεις για την Ελληνική Ιθαγένεια και την πολιτική συμμετοχή ομογενών και νομίμως διαμενόντων μεταναστών και άλλες ρυθμίσεις», 2010, σελ. 2.
- Υπουργείο Εσωτερικών (2015), Αιτιολογική Έκθεση στο σχέδιο Νόμου «Τροποποίηση διατάξεων Κώδικα Ελληνικής Ιθαγένειας – Ενσωμάτωση στην ελληνική έννομη τάξη των Οδηγιών 2011/98/ΕΕ σχετικά με την ενιαία διαδικασία υποβολής αίτησης για τη χορήγηση στους πολίτες τρίτων χωρών ενιαίας άδειας διαμονής και εργασίας στην Επικράτεια κράτους - μέλους και σχετικά με κοινό σύνολο δικαιωμάτων για τους εργαζομένους από τρίτες χώρες που διαμένουν νομίμως σε κράτος - μέλος και 2014/36/ΕΕ σχετικά με τις προϋποθέσεις εισόδου και διαμονή πολιτών τρίτων χωρών με σκοπό την εποχιακή εργασία και άλλες διατάξεις», 2015, σελ. 1.
- Υπουργείο Εσωτερικών, Ν. 3838/2010, 24.3.2010, ΦΕΚ Α', Αρ. Φύλλου 49.
- Υπουργείο Εσωτερικών, Ν. 4332/2015, 9.7.2015, ΦΕΚ Α', Αρ. Φύλλου 76.
- Υπουργείο Εσωτερικών, (2015), *Εγκύκλιος αριθ. 29*, σελ. 1.
- Χλέτσος, Μ. κ.α. (2001), *Μετανάστες και Μετανάστευση*. Εκδόσεις Πατάκη, Αθήνα.
- Χριστόπουλος, Δ. (2012), *Ποιος είναι Έλληνας πολίτης;* Εκδόσεις Βιβλιόραμα, Αθήνα, σ. 243.
- Χριστόπουλος, Δ.(2004, Απρίλιος-Μάιος), *Ποιος (δεν) έχει τα "προσόντα" να είναι Έλληνας;* Θέσεις - τριμηνιαία επιθεώρηση, τεύχος 87 , σ. 3.
- UNESCO, (1972), *Λεξικό Κοινωνικών Επιστημών, Κεφάλαιο Πολίτης, τόμος 1*. Ελληνική Παιδεία, Αθήνα, σ. 340.

Ξενόγλωσση

Abercrombie, N., Hill, S. and Turner, B. (1991), *Dictionary of sociology*, England, Penguin books.

Brubaker, R. (1992), *Citizenship and Nationhood in France and Germany*, Cambridge MA, Harvard University Press.

Heywood, A. (2014), *Εισαγωγή στην Πολιτική*, Εκδόσεις Επίκεντρο, Αθήνα, σ. 398.

Strauss, L. (2003), *Φυλή και πολιτισμός*, Εκδόσεις Πατάκης, Αθήνα.

Διαδικτυακοί Τόποι / Ιστοσελίδες

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ, *Η Βουλή : Το Πολίτευμα, Σύνταγμα*, (2017). Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-16/> παρ. 2, [Προσπελάστηκε στις 26/08/2017].

ΒΟΥΛΗ ΤΩΝ ΕΛΛΗΝΩΝ, *Η Βουλή : Το Πολίτευμα, Σύνταγμα*, (2017). Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.hellenicparliament.gr/Vouli-ton-Ellinon/To-Politevma/Syntagma/article-16/> παρ. 13, [Προσπελάστηκε στις 26/08/2017].

Ευρωπαϊκή Ένωση, (2017). Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: https://europa.eu/european-union/topics/eu-citizenship_el [Προσπελάστηκε στις 24/08/2017].

Ευρωπαϊκή Επιτροπή, *60 Λόγοι για την ΕΕ, Γιατί χρειαζόμαστε την Ευρωπαϊκή Ένωση*, (2017). Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: https://ec.europa.eu/cyprus/sites/cyprus/files/60_reasons_eu_el-cyprus.pdf [Προσπελάστηκε στις 29/08/2017].

Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, (2017). Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_2.1.1.html [Προσπελάστηκε στις 24/08/2017].

Θέσεις, *Περιπέτειες της ελληνικής ιθαγένειας, Ποιος (δεν) έχει τα «προσόντα» να είναι Έλληνας;* (Απρίλιος-Ιούνιος 2004). Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.theseis.com [Προσπελάστηκε στις 26/08/2017].

Συνήγορος του Πολίτη, (2007-2013). *Οδηγός Διαφορετικότητας για δημοσίους υπαλλήλους με σκοπό την καταπολέμηση των διακρίσεων με τίτλο «Ποιον έχω απέναντί μου»*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://www.synigoros.gr/resources/web.pdf> [Προσπελάστηκε στις 27/08/2017].

Το φαινόμενο της μετανάστευσης, (2017). Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://www.astynomia.gr/index.php?option=ozo_content&perform=view&id=1852& [Προσπελάστηκε στις 25/08/2017].

Υπουργείο Εσωτερικών, Αποκεντρωμένη Διοίκηση. Κεντρική Ιστοσελίδα, (2017). Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://www.ypes.gr/el/Regions/Apokentromenh_dioikhsh/ [Προσπελάστηκε στις 27/08/2017].

EUROPEAN COMMISSION, *Press Release Database*, (2017). Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: http://europa.eu/rapid/press-release_CJE-10-15_el.htm [Προσπελάστηκε στις 30/08/2017].

European Parliament (2017). Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.europarl.europa.eu/atyourservice/el/displayFtu.html?ftuId=FTU_2.1.1.html [Προσπελάστηκε στις 24/08/2017].

European Union Democracy Observatory on Citizenship, (2017). *EU Citizenship*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://eudo-citizenship.eu/eu-citizenship> [Προσπελάστηκε στις 30/08/2017].

Europe direct, Κέντρο Ευρωπαϊκής Πληροφόρησης E.B.E.A, (2014). *Ευρωπαϊκή Ιθαγένεια – Δικαιώματα και Υποχρεώσεις των Ευρωπαίων Πολιτών – Οφέλη που απορρέουν από τη Διαμόρφωση Ενιαίας Ευρωπαϊκής Ταυτότητας*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://europedirect.acci.gr/ευρωπαϊκή-ιθαγένεια-δικαιώματα-και-υ/> [Προσπελάστηκε στις 29/08/2017].

The UN Refugee Agency, (2017). *Σύμβαση της Γενεύης του 1951*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://tinyurl.com/symvasiGenevis1951> [Προσπελάστηκε στις 24/08/2017].

www.eparaschou.gr/2008/08/BARBAS [Προσπελάστηκε στις: 24/08/2017].